

НАЦИОНАЛЕН ВОЕНЕН УНИВЕРСИТЕТ „ВАСИЛ ЛЕВСКИ”

5000 гр. Велико Търново, бул. „България” № 76

телефон: (062) 618 822; факс: (062) 618 899; e-mail: nvu@nvu.bg

КАСПАРС КИКСТЕ

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ВОЕННО-ИКОНОМИЧЕСКО СЪТРУДНИЧЕСТВО НА СТРАНИТЕ ОТ БАЛТИЙСКО - ЧЕРНОМОРСКИЯ РЕГИОН

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертацията за придобиване на образователната и научна степен
"Доктор"

Област на висшето образование

3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление

3.7. Администрация и управление

Докторска програма:

"Организация и управление извън сферата на материалното производство
(сигурност и отбрана)"

Велико Търново
2025

Дисертацията е обсъдена от Академичен съвет на НВУ „Васил Левски“ и е насочена за защита пред Научно жури в НВУ „Васил Левски“ гр. Велико Търново, в област на висшето образование 3. „Социални, стопански и правни науки“, професионално направление 3.7. „Администрация и управление“, докторска програма „Организация и управление извън сферата на материалното производство (сигурност и отбрана)“.

Съдържанието на научния труд е представено в общ обем от 217 страници, от които основен текст 178 страници - списък на съкращенията, списък на таблиците, списък на фигурите, въведение, три глави, заключение и приложения. Има 11 приложения, разположени след основния текст. Дисертацията е илюстрирана с 26 таблици и 15 фигури, без приложенията.

Защитата на дисертацията ще се проведе на 28 януари 2026 година. Материалите за защитата са на разположение на заинтересованите в РАС на НВУ „Велико Търново“.

Автор: КАСПАРС КИКСТЕ

*Тема: „ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ВОЕННО-ИКОНОМИЧЕСКО
СЪТРУДНИЧЕСТВО НА СТРАНИТЕ ОТ БАЛТИЙСКО-ЧЕРНОМОРСКИЯ
РЕГИОН“*

Рецензенти:

1.....
2.....
3.....

Печат

Публикувано на

Издателски комплекс

I. ОБЩИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ДИСЕРТАЦИЯТА

1. Актуалност на проблема

Важен компонент от националната идентичност на всяка държава е осигуряването на нейната сигурност. В условията на съвременна нестабилност и наличието на много заплахи за сигурността на страните по света и техните граждани, съществува безспорна необходимост от изграждане на интегрирана система за военна сигурност, която предполага създаването на възможности за неутрализиране или предотвратяване на разрушителни опити за нараняване или заплашване на индивидите, обществото, държавата, световната общност, дестабилизирането на мирното съвместно съществуване. Този вид сигурност е предназначен да осигури постепенното развитие на дадена държава или общество (икономическо, технологично и др.). Осигуряването на националната сигурност включва, от една страна, развитието на собствения военен сектор, а от друга страна, използване на предимствата на международното военно сътрудничество. Степента и мащабът на развитие на военния сектор във всяка държава се определят от нейните икономически, исторически и политически характеристики. Развитието на военния сектор в страната зависи, от една страна, от политическата ситуация, а от друга страна, включва формирането на определен сектор на икономиката, който се характеризира със собствени характеристики на функциониране. В икономиката, отбраната се отнася до така наречените „обществени блага“, които трябва да се предоставят на всички граждани по равно. Потенциалът на военния сектор зависи от икономическите възможности на страната.

Важен фактор за осигуряване на националната сигурност е международното сътрудничество. Предпоставки за това партньорство между държавите могат да бъдат: исторически (исторически установени отношения между държавите), политически (наличие на общи политически цели или заплахи), географски (близост), икономически (наличие на стабилни дългосрочни търговски, финансови и други аспекти на сътрудничеството) и др. Всяко от горепосочените е важна предпоставка за развитието и задълбочаването на сътрудничеството във военната сфера. Една от най-важните предпоставки е наличието на външна заплаха за сигурността на страната. В съвременният свят броят на такива заплахи нараства бързо - религиозния екстремизъм, тероризма, пиратството, заплахите, свързани с агресивните амбиции на отделните държави, желанието им да завземат територии и да натрупат оръжия за масово унищожение, не изчезват.

Икономическият потенциал на държавите е много различен, в резултат на способността им да устояват на външни заплахи. Ето защо развитието на международното сътрудничество с партньорските държави е най-важното условие за укрепване на националната сигурност. Мощната форма на международно военно и икономическо сътрудничество е

създаването на международни военно - политически блокове. Най-развитият и силен военен съюз на нашето време е НАТО (Организация на Северноатлантическия договор), участието в който е много важен фактор за осигуряване на сигурността като цяло на европейските и в частност на източноевропейските страни. Същевременно, участието в НАТО не изключва появата на други форми на международно сътрудничество, които не противоречат на неговия устав, мисия и цели. В този контекст, интерес представляват проблемите и възможностите за развитие на военното и икономическо сътрудничество в рамките на страните от Балтийско-Черноморския регион.

2. Цел и задачи на изследването

Целта на дисертацията е да обоснове теоретичните и практическите основи за развитие на процесите на международно военно сътрудничество между страните от Балтийско-Черноморския регион.

Въз основа на цялостни изследвания в работата са поставени следните изследователски *задачи*:

1. Да се разкрие същността и ролята на военния сектор в осигуряването на националната сигурност;
2. Да се характеризира военното сътрудничество в системата на националната сигурност, да се систематизират съвременните тенденции на глобалната и регионална геополитическа ситуация и да се обосноват икономическите, политическите и военните предимства от създаването на съюза на страните от Балтийско - Черноморския регион;
3. Да се разработят предложения за развитие на икономиката на Латвия като част от страните от Балтийско - Черноморския съюз.

3. Обект и предмет на изследването

Обект на изследването е системата от отношения в областта на регионалното военно и икономическо в Балтийско - Черноморския регион.

Предмет на изследването е обосноваване на икономическите и военните предпоставки за създаването на Балтийско-Черноморски съюз в контекста на осигуряването на колективната международна сигурност.

4. Основна хипотеза

Осигуряването на сигурността на страната на национално и регионално ниво включва както развитието на собствен военен сектор, така и използването на предимствата на международното военно сътрудничество. В работата се обосновава наличието на широк спектър от предпоставки за създаването на регионален съюз на страните, свързващи Балтийско и Черно море. Създаването на такъв съюз не противоречи на съществуващите обединения - ЕС и НАТО, но разширява възможностите за икономическо и военно сътрудничество в контекста на формирането на Балтийско-Черноморския коридор.

5. Методология на изследването

Методологията на изследването включва система от научно-изследователски методи. В дисертацията са използвани принципите на диалектиката, единството на теорията и практиката и научната абстракция. Методологичната основа на работата е използването на следните методи: системно-структурен анализ, методи на сравнителен, исторически и логически, количествен и качествен анализ, анализ и синтез, експертни оценки, SWOT анализ и др.

6. Основни литературни източници

Методологичните корени на системата за национална сигурност се крепят както на научни изследвания (J.J. Romm, P. Paleri, Ch. Mayer, A. Wolfers, V. Lippmann, G. Lasswell, P. Rogers, Fels E., Jablonski D.), така и на политически документи на държавни и международни организации (Национална стратегия за сигурност (НСС)). Ролята на военния сектор за осигуряване на националната сигурност и икономическото развитие на страната е актуален проблем на научните изследвания на J. Black, R. Flint, R. Harris, K. Galai, A.Y. Elveren, A.C. Pigou, C.J. Hitch и Roland McKean, G. Kennedy, T. Sandler и Keith Hartley, P. Hall и A. James, J. Brömmelhörster и други. Методологичната основа на съвременните изследвания на проблемите на военното сътрудничество и партньорство са подходите в рамките на неореализма (теорията за баланса на силите - К. Уолц, Хънтингтън С., Р. Н. Роузкранс, Б. Позер и др.); теорията за баланса на заплахите от С. Уолт; теорията за дилемата на сигурността (Джон Х. Херц, Р. Джервис, Г. Роуз); теорията на възприятието (Perception) от Р. Джервис), неолиберализъм (Р. Кохайн (Robert Owen Keohane), Дж. Най (Joseph S. Nye), Л. Мартин (Lisa Martin) и конструктивизъм (А. Вендт, Н. Онуф (Nicholas Onuf), Е. Хаас (E. Haas)).

Актуален проблем на сигурността е изследването на различни аспекти (военни, политически, икономически) на създаването на съюзи, военни съюзи (Stephen M. Walt, Joshua Alley, M. Olson and R. Seckheiser; Sandler, Mearsheimer, Goldstein, Sandler and Hartley, Garfinkel, Norrlof, 2010; Barrett, Plümper, Neumayer, Alley, Preble, Posen, Brands and Feaver; Fuhrmann).

7. Дискусии

Дисертацията е обсъждана на разширено заседание на Академичния съвет на Националния военен университет „Васил Левски“, Велико Търново. Резултатите от изследването са обсъждани на национални научни конференции и конференции с международно участие. Основните резултати са публикувани и представени в 6 научни публикации.

8. Ограничения

Сложността и комплексността на задачите на дисертационния труд ограничават цялостното изследване, поради което изследването е проведено в определени приемливи граници, за да се получат по-

конкретни и важни резултати. Границите на изследването са ограничени до изучаването на теоретичните и практическите предпоставки и особености на реализирането на концепцията за укрепване на военното сътрудничество на Балтийско-Черноморския регион като основа на инициативата „Три морета“. Като се има предвид, че научните изследвания в дисертациите са фокусирани върху сътрудничеството на страните от Балтийско-Черноморския регион и по-специално върху влиянието върху икономиката на Латвия, а не върху всички страни, присъединили се към инициативата „Три морета“, в този контекст БЧС се използва с ясното разбиране, че БЧС е основата за възникването на Инициативата и е заменена от съответната Инициатива. Тази е причината в дисертационния труд съкращението БЧС да се използва в този тесен смисъл.

9. Практическо значение на резултатите от дисертационната работа

Научна новост:

1. Обоснована е необходимостта от създаване на нова система за колективна сигурност в Източна Европа.

2. Проучени са и са систематизирани предпоставките за създаването на Балтийско-Черноморския съюз (BBSU/БЧС) в контекста на укрепване на регионалната сигурност.

3. Разработени са нови разпоредби относно общите интереси на страните от Балтийско-Черноморския регион в областта на сигурността, икономическото и политическото сътрудничество.

4. Разработен е йерархичен модел на състава на страните от Балтийско-Черноморския съюз.

5. Представени са предложения за разработване на икономическа стратегия за Латвия за подобряване на ефективността на участието ѝ в Балтийско-Черноморския съюз.

Основни постулати, които следва да бъдат защитени:

1. Дефиниран е модел за създаване на икономически и военен съюз между страните от Балтийско-Черноморския регион.

2. Представени са методологични подходи за определяне на дела и формите на участие на държавите в Балтийско-Черноморския регион.

3. Направени са предложения за подобряване на националната стратегия за развитие на Латвия.

Теоретично и практическо значение

Научно обосноваването на заключенията съдържа предложения за развитие на процесите на международно военно сътрудничество между страните от Балтийско - Черноморския регион. Предложени са алтернативни варианти на БЧС, които могат да се развиват при променящи се условия на средата. Направени са предложения за подобряване на националната стратегия за развитие на Латвия. Определени са ключовите

задачи и насоки за участието на Латвия в БЧС в контекста на осигуряването на колективната сигурност на европейско и световно ниво.

Резултатите от изследването са тествани върху реални данни. Поставените изследователски задачи са изпълнени изцяло, което е отразено в съответната структура на дисертационния труд. Дисертацията обогатява теорията и практиката по въпросите на националната и икономическата сигурност в контекста на съвременните регионални и глобални предизвикателства.

Апробация на резултатите от изследването.

Основните положения и заключения на дисертационното изследване са обсъдени на следните международни научно-практически конференции: 19-та Международна научна конференция „Информационни технологии и мениджмънт“ (Рига, 2021 г.); Международна научно-практическа конференция „Устойчиво развитие и социално-икономическо сближаване преди 21-ви век - тенденции и прогнози“ (Свищов, 8-9 ноември 2021 г.); Международна научна конференция „Механизъм за икономическо развитие в контекста на глобалните промени: международен опит“ (Рига, 2021 г.); 20-та Международна научна конференция „Информационни технологии и мениджмънт“ (Рига, 2022 г.).

Резултатите от дисертационното изследване са представени в международни индексирани списания: IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security (WoS), Three Seas Economic Journal (издателство Baltija), Economics and Education (Рига, Латвия), ACCESS to Science, Business, Innovation in Digital Economy (България) и сборник с доклади от конференции.

II. СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИЯТА

1. Структура на дисертацията

Структурата на разработката се определя от логиката на изследването, неговата цел и задачи. Дисертационният труд се състои от въведение, три глави, заключение, списък с литература и единадесет приложения. Основният текст е в обем от 182 страници. Списъкът с литература съдържа 293 заглавия. Дисертацията включва 15 фигури и 26 таблици, които представят действителния материал.

Съдържанието на дисертацията е структурирано както следва:

Съдържание

Списък със съкращения

Списък с таблици

Списък с фигури

Въведение

Глава 1. Теоретични основи на изследването - същността и ролята на военното и икономическото сътрудничество между държавите

1.1 Система за национална сигурност: същност, структура и форма на проявление

1.2 Военният сектор и неговата роля в осигуряването на националната сигурност

1.3. Военното и икономическо сътрудничество като важен компонент за осигуряване на националната сигурност.

Изводи към глава първа

Глава 2. Аналитична оценка на развитието на сътрудничество между страните от Балтийско и Черно море.

2.1. Характеристики на осигуряването на националната сигурност на страните от Балтийско-Черноморския регион в настоящата геополитическа ситуация

2.2. Сравнителни характеристики на мащаба на икономическия и военния сектор в контекста на осигуряване на колективна сигурност в Европа

2.2.1. Аналитична оценка на военния потенциал на водещите страни в света

2.2.2. Оценка на нивото на милитаризация на икономиките на държавите

2.2.3. Позиции на държавата в производството на военна продукция

2.3. Геополитически и икономически предпоставки за създаването на БЧС

Изводи към глава втора

Глава 3. Перспективни насоки за развитие на Балтийско-Черноморския регион в контекста на осигуряване на колективна сигурност

3.1. Аналитична оценка и модел на Балтийско-Черноморския регион

3.2. Перспективи за развитие на икономическия и военния потенциал на Балтийския регион (Латвия) в системата за регионална колективна сигурност.

Изводи към глава трета

Заклучение

Декларация за оригиналност

Научни и научно-приложни резултати и приноси

Литература

Приложение

2. Синтезирано представяне на дисертацията

ГЛАВА 1. ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО - СЪЩНОСТТА И РОЛЯТА НА ВОЕННОТО И ИКОНОМИЧЕСКОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО МЕЖДУ ДЪРЖАВИТЕ

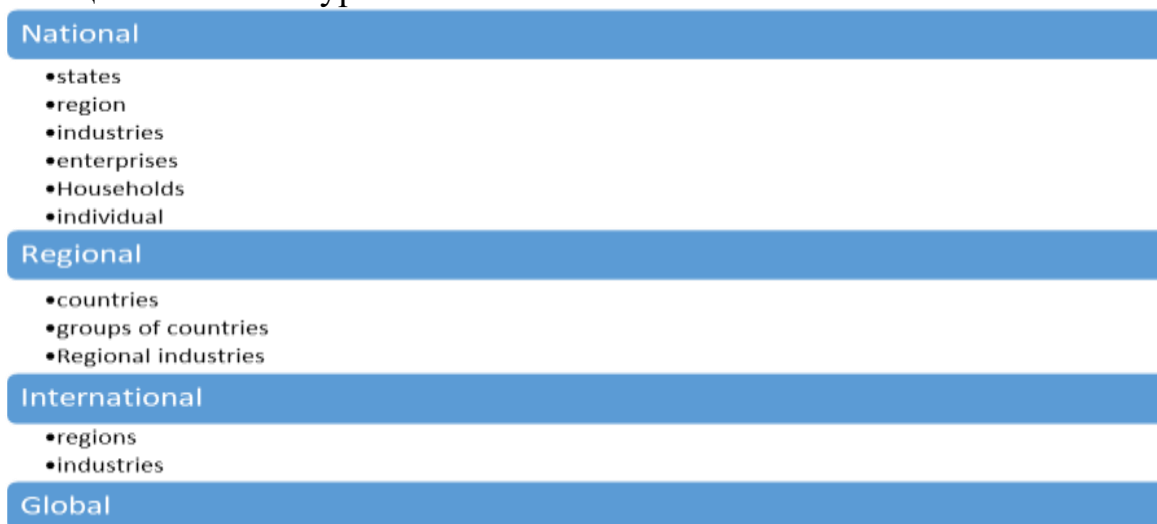
Категорията национална сигурност е много сложна и многостепенна във всичките и форми на проявление. Разпределението и изучаването на военните аспекти на сигурността трябва да се извършва само в комбинация с други важни форми на проявление на националната сигурност.

Определят се няколко ключови нива на военната сигурност: международна, регионална (колективна) и национална сигурност (фиг.

1.1). Военната сигурност се проявява на всяко от тези нива, като има своя собствена сложна система от форми на проявление. Сигурността на различните нива включва комплекс от елементи на безопасност (военна, икономическа, политическа и др.). Отделните нива се разглеждат като система, а не изолирано.

Основните характеристики на националната сигурност се определят от сложността на характера, неяснотата на тълкуването и широтата на подходите. В по-голямата си част дефинициите за национална сигурност са концентрирани върху нивото на военна сигурност и способността за противодействие на заплахи. Според Валтер Липман, под национална сигурност се разбира липсата на необходимост от жертване на законните интереси в името на избягването на война (таблица 1.1).

В таблица 1.1 са показани и други гледни точки относно същността на националната сигурност:

Фигура 1.1. - Йерархия на нивата на сигурност

В съвременния свят разбирането за национална сигурност само като липса на заплахи е ограничено поради невъзможността за пълна липса на заплахи или рискове, така че националната сигурност трябва да се разбира не само като липса на заплахи, но преди всичко - като възможността на страната да устои на такива заплахи, да минимизира рисковете или способността им да ги елиминира.

Към глава първа са представени следните *изводи*:

1. Военната сигурност се разбира като състоянието на страната, при което има възможности за неутрализиране или спиране на разрушителни опити за нараняване или заплашване на индивид, общество, държава, световна общност, дестабилизиране на мирното съвместно съществуване. Този вид сигурност е предназначена да осигури постепенното развитие на дадена държава или общество (икономическо, технологично и др.).

2. Системата за национална сигурност включва многостепенен и многоаспектен набор от елементи на държавната стратегия и политика, целящи осигуряване на мирното функциониране и развитие на страната.

Осигуряването на националната сигурност включва вътрешни и външни аспекти. Вътрешният аспект е свързан със създаването на собствен военен потенциал, който е необходим за решаване на основните задачи, определени от стратегическите документи на държавата. Външният аспект се осигурява чрез отношения с други държави (партньори, съседи, съюзници).

3. Функционирането на сектора на военната икономика е предназначено да създаде вътрешен военен потенциал. Обобщението на съществуващите подходи към дефинирането на военната икономика позволи тя да бъде определена като част от икономиката, пряко свързана с производството на оръжия и функционирането на въоръжените сили. Въпросът за дефинирането на продукта - резултатът от военната икономика - не е лесен. В разработката се обосновава позицията на автора относно необходимостта от обособяване на две нива на резултатите от военната икономика: първото е с пряко отражение върху военната индустрия; второто има значение за цялото общество. На това основание говорим за стойността, която отбраната носи като обществено благо: сигурността на населението и страната; защитата от тероризъм; въздействието върху икономическия растеж и технологичния прогрес.

4. Историята на военното сътрудничество между държавите е много стара и дава редица примери за партньорство, при което те обединяват усилията си, за да гарантират външната си сигурност. Такова сътрудничество винаги се основава на държавните интереси на страните, които могат да бъдат ситуационни или стратегически по своята същност.

5. Международното военно сътрудничество е сложен набор от отношения между държавите във военната сфера, структурирани по: нива, цели, направления, области, форми на прилагане, оценката на стратегическата обстановка, обмен на научна и техническа информация, взаимопомощ при обучението и др.

6. Често срещана форма на укрепване на колективната сигурност е формирането на военни коалиции, блокове и съюзи. Тази практика има дълга история и няма съмнение относно нейната целесъобразност и ефективност. Броят на съюзите в съвременния свят не е ясно определен, тъй като има различни подходи за броене. Особен интерес представлява създаването на съюз на страните от Черноморския и Балтийския региони в една ос, което да ни позволи успешно да решаваме широк спектър от задачи, свързани с военното, транзитното и икономическото развитие.

7. Високата турбулентност на съвременния свят, увеличаването на броя и степента на заплахите създават ситуация, в която колективната сигурност може да бъде гарантирана само от многостепенна и многостайна система от блокове и организации. Има ключови играчи, като НАТО, които задават тона и общата траектория за развитие и сътрудничество. Тази основна структура може да бъде допълнена от цяла система от по-

малки блокове, които се фокусират върху регионални или функционални аспекти на сигурността. Според нас, именно такава многостепенна многостепенна система е основата за гъвкавостта и мощта на цялостната система за сигурност.

ГЛАВА 2. АНАЛИТИЧНА ОЦЕНКА НА РАЗВИТИЕТО НА СЪТРУДНИЧЕСТВО МЕЖДУ СТРАНИТЕ ОТ БАЛТИЙСКО И ЧЕРНО МОРЕ

Настоящата геополитическа ситуация се развива под влиянието на процеси като глобализация, регионализация, дигитализация, виртуализация и мрежовизация на повечето взаимовръзки и отношения между национални и глобални участници от различни нива. Отличителна черта е изключителната турбулентност: ситуацията и балансът на силите в света се променят много бързо. Това, което знаехме или вярвахме преди година, може да се промени значително или дори да загуби смисъла си при нови обстоятелства. Развитие на огнища на нестабилност в Близкия изток (Афганистан, Ирак, Кувейт, Сирия), терористичните атаки от 11 септември 2001 г., регионалните военни конфликти на Балканите и накрая, неоправданата агресия на Русия в Украйна. Несъмнено всички тези събития са важни етапи във формирането не само на нов световен ред, но и като цяло - на глобални цивилизационни промени.

Говорейки за този съвременен процес, имаме предвид основната тенденция, която непрекъснато придобива нови аспекти и значения. Случайността и несигурността се превръщат в неразделни характеристики на днешния ден. Прогнозирането на събитията става все по-трудно, дори въз основа на най-сериозните аналитични изследвания. Това се доказва от появата на най-полярните прогнози относно бъдещия сценарий на човешкото развитие: от една страна, разгръщането на продължителна глобална война, от друга, триумфът на демокрацията и икономическия прогрес в резултат на разрешаването на съвременните конфликти.

Всеобхватният процес на модерността е глобализацията, която не само не изключва, но и успешно се съпътства от регионализация, локализация, както и от развитието на националната идентичност и самоличност. Много страни се опитват да запазят своите национални характеристики, култура, език и др.

Въпреки постигнатите след Втората световна война успехи в утвърждаването на стабилен мир и ред, можем да констатираме постоянно увеличение на броя на новите заплахи за сигурността на страните и народите. Открояването на явлението тероризъм като отделна заплаха. Изострянето на амбициите на Русия. Ислямският фундаментализъм и междуетническите конфликти в арабските страни. Всички тези и много други процеси пораждаат необходимостта от създаване на военни съюзи и съюзи за целите на сигурността.

Създаването на всеки съюз винаги е обусловено от наличието на външни заплахи. Увеличаването на броя на заплахите създава предпоставки за развитието на нови форми на сътрудничество в рамките на съществуващите военни съюзи.

Целта на настоящето изследване не е историята на развитието на НАТО, а неговият настоящ етап - неговите характеристики, потенциал и тенденции на развитие, като се вземат предвид преобладаващите обстоятелства.

Руската агресия срещу Украйна е нов фактор и доста неочакван по мащаб, въпреки постоянната готовност да се види тази заплаха. Въздействието му върху силата и по-нататъшното развитие на НАТО предстои да бъде оценено в бъдещи изследвания. Няма съмнение, че заплахата от Изток не е била преувеличена, че е била наистина сериозна и дори подценена. Въпреки данните на анализаторите, мащабът на днешната агресия повдига много въпроси, свързани не само с необходимостта от укрепване на алианса, но и с решаването на бъдещи въпроси за статута на Русия в света.

Има всички основания да се смята, че не само системата за колективна сигурност в Европа се нуждае от радикално преразглеждане, но и цялата система за глобална сигурност в света. Руската война в Украйна направи очевидна необходимостта от изграждане на радикално нов ред на международната сигурност и нейните гаранции.

Историята на Черноморския регион показва, че той винаги е бил обект на конфликти. Предвид факта, че Черно море свързва Европа и Азия, борбата за транспортни пътища (морски и сухопътни) продължава от векове. Периодите на относително спокойствие са съпътствани от нови войни и конфликти, което потвърждава голямото стратегическо значение на този регион. Черноморският регион е мултикултурен и многонационален, обхващащ народите от славянски, тюркски, кавказки произход. Въпреки смесения етнически състав и дългата история на гранични спорове в региона, в момента тези проблеми не представляват риск за нарушаване на регионалната сигурност. Несъмнено съществуват проблеми със стабилното икономическо развитие, преодоляването на корупцията, формирането на ефективна система за управление и навлизането в единното европейско пространство. Основната заплаха остава агресивната политика на Русия, която изисква преосмисляне на цялата система за колективна сигурност в Европа.

Балтийският регион е част от системата за сигурност в северозападна Европа. Този басейн включва 9 крайбрежни държави (Швеция, Финландия, Русия, Естония, Латвия, Литва, Полша, Германия и Дания), както и съседни държави - Беларус, Чехия, Словакия, Норвегия и Украйна. Съставът на Балтийския регион в различните източници е наричан по различен начин. Широко разпространена е позицията, че само

крайбрежните страни се считат за Балтийски регион. Доста често под балтийски страни се разбират само Естония, Латвия и Литва. В същото време Дания, Исландия, Финландия, Норвегия и Швеция се класифицират като скандинавски страни. Заедно те често се наричат севернобалтийски страни.

Активизирането на идеята за Балтийско-Черноморски съюз през 2015 г. е реакция на Минските споразумения, които са възприети като компромис между Русия и страните от ЕС, основно Германия и Франция за сметка на интересите на Украйна. Следователно, заявяването на тази идея от най-развитата и политически влиятелна страна в Източна Европа - Полша - не може да не означава постепенно засилване на активността както на страните, включени в асоциацията, така и на БЧС. Друга причина за възраждането на идеята за подобно сътрудничество е наличието на очевидни проблеми в съвременната система на европейска и световна сигурност.

Друга причина за възраждането на идеята за БЧС е наличието на очевидни проблеми в съвременната система за европейска и световна сигурност. Балтийските страни исторически имат общи интереси и то от най-широк вид: икономически, политически и в областта на сигурността. Икономиките на тези страни успешно си сътрудничат и се допълват взаимно. Манталитетът и културните традиции на населението им са много близки, основани на Европейски и цивилизационни ценности.

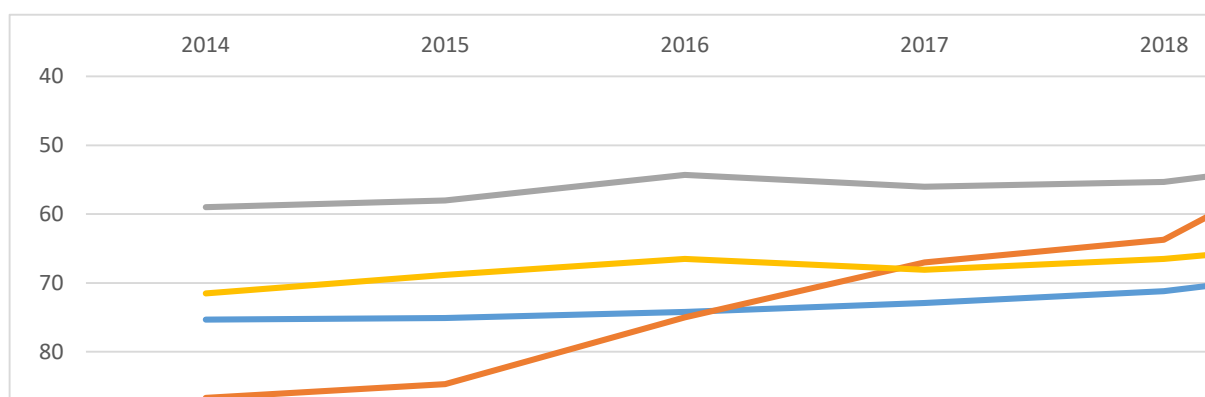
Формирането на транспортен коридор в рамките на Балтийско – Черноморския регион е особено важна област, тъй като ще осигури доставките на енергийни ресурси от страните от Кавказ, Близкия изток и Централна Азия. Балтийско – Черноморският съюз (БЧС) се позиционира на кръстопът между Изтока и Запада, Севера и Юга. Укрепването на този съюз (както икономически, така и политически) допринася за изпълнението на много важни функции като мощен транзитен коридор между Черно, Средиземно, Каспийско и Балтийско море. Стратегически важно следствие от това би било намаляването (ако не и премахването) на зависимостта от руските енергийни ресурси. Също толкова важно е създаването на надеждни логистични коридори за транспортиране на различни стоки. Латвия изразява интерес към създаването на най-краткия воден път „Даугава – Днепър“. Железопътен транспорт е установен по международния транспортен маршрут Иличовск-Клайпеда, който при условие, че е свързан с фериботно-железопътната линия, действаща между Украйна и Турция, получава достъп до Близкия изток.

Формирането на система за колективна сигурност се осъществява в новите условия на световния ред. Промяната в световния ред в резултат на военни конфликти и увеличаването на горещите точки в света, нарастването на заплахите и формирането на центрове на военна тежест, неспособността на съществуващите институции да разрешат ситуацията,

водят до необходимостта от разработването на нови механизми за сигурност.

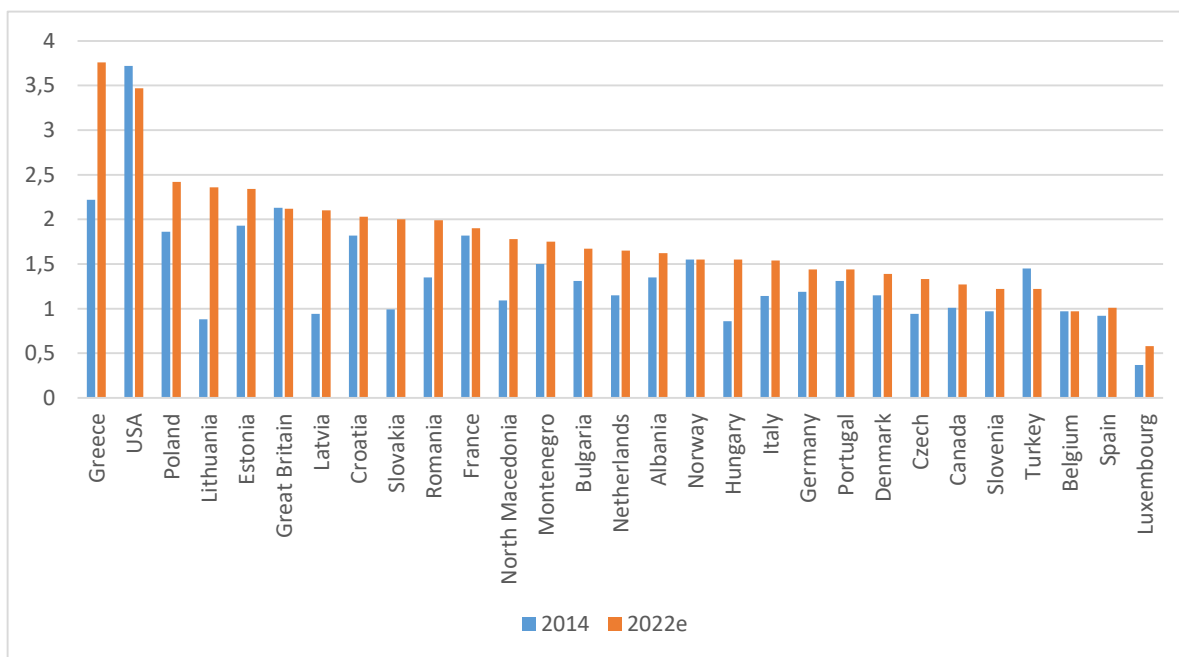
Изграждането на Балтийско-Черноморския модел включва осигуряване на сигурност в Източноевропейския регион, включително страни като: Литва, Латвия, Естония, Полша, Молдова, Украйна, Румъния, България, Финландия, Швеция, Дания, Германия, Турция, Грузия. В същото време, оценката на възможностите за сътрудничество между тези страни трябва да се основава на общите характеристики на военния потенциал на основните страни.

Нивото на милитаризация на почти всички региони на света, и особено на Балтийските страни и Източна Европа, активно се увеличава, което се дължи на наличието на сериозни активни заплахи. Наблюдава се и повишаване на нивото на милитаризация в целия източноевропейски регион, стартирани са програми за засилване на държавните поръчки и покупки, модернизиране на армията и техниката и преминаване от съветски стандарти за оръжия към стандартите на НАТО (фиг. 2.1.).

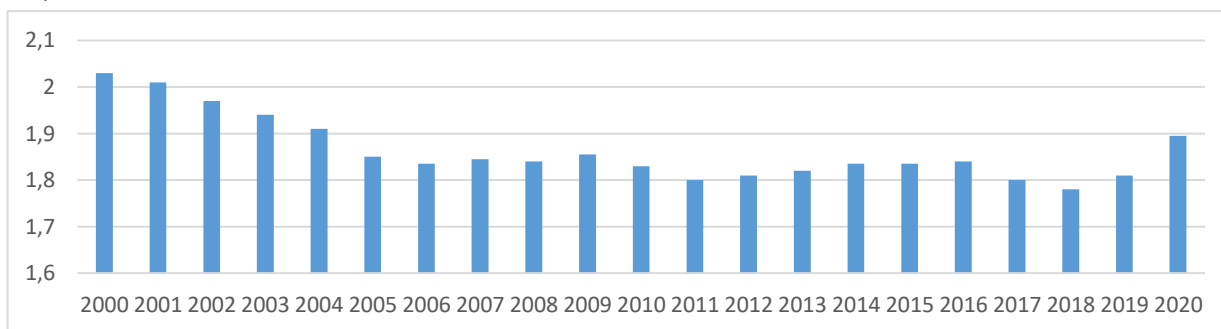
Фигура 2.1. – Динамика на позициите на регионите в Глобалния индекс на милитаризация

Бюджетът на страните от НАТО за отбрана се е увеличил през периода 2015-2022 г. от 910 407 милиона долара на 1 050 779 милиона долара, което представлява общо увеличение от 15,5%. Средно делът на военните разходи в БВП на страните от НАТО е 2,57% през 2022 г. Страните от БЧР сред страните от НАТО заемат малка част от общия бюджет, но тя нараства. Ако през 2015 г. общият бюджет на Литва, Латвия, Естония и Полша е бил 1%, то вече през 2022 г. техният дял в общия бюджет е бил 1,4%, което е доста значителен показател за толкова малки страни. Като цяло страните от БЧР през 2021 г. влизат в ТОП-10 на страните с най-високо ниво на отбранителен бюджет.

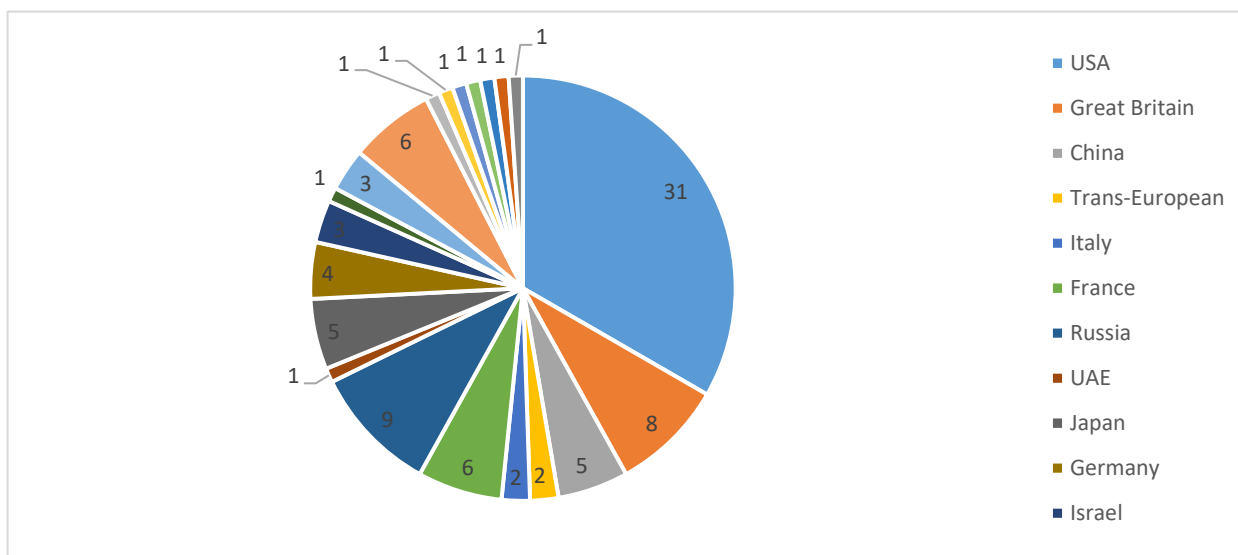
Фигура 2.2. – Разходи за отбрана като дял от БВП (%), 2014-2022 г. (Разходи за отбрана..., 2022 г.)

Въз основа на тези данни се формира Глобалният индекс на разходите, който е част от Глобалния индекс на милитаризация. Този показател (процентът на разходите за военни цели спрямо БВП на държавите) е с тенденция да намалява до 2018 г. (фиг. 2.3):

Фигура 2.3. – Динамика на индекса на глобалните разходи, % от БВП (Глобална милитаризация..., 2021)

В световната военна индустрия се формира известна специализация на държавите в оборудване със специално предназначение. Трябва да се отбележи, че Съединените американски щати са безспорен лидер в световната индустрия както по брой компании, така и по продажби, с дял от над 30% от световното производство и продажби на военна продукция (фиг.2.6):

Фигура 2.6. – Структура на световния пазар на военна промишленост, 2020 г.

Най-много големи оръжейни компании са концентрирани в САЩ, второто място е за Русия, следвана от Великобритания и Франция, но разликата между страните е доста голяма, което показва безусловното лидерство на САЩ. Тази класация не включва компании от балтийските страни, което показва доста нисък потенциал на този регион. Това е неприемливо в условията на война и засилено напрежение на европейския континент.

Появата на нови предизвикателства и заплахи в съвременния свят актуализира въпроса за създаването на съюзи и подсъюзи, които биха могли да гарантират въпросите на сигурността в балтийските страни и Източна Европа. Това от своя страна изисква дефинирането на нова система за сигурност, изградена с отчитане на регионалните интереси и нови подходи към системата за колективно осигуряване на стабилно развитие.

Въз основа на това е важно да се формира нов регионален подсъюз в Европа за гарантиране на сигурността. Балтийските страни се превръщат не само в активни участници в процесите на колективна сигурност, но и получават статут на гарант на такъв статут предвид наличието на страни агресори в съседство, каквито са Русия и Беларус. Балтийско и Черно море се превръщат до известна степен в центрове на конфликти, значението на морските пътища е трудно за подценяване, предвид опита на Украйна и невъзможността да се осигури външна търговия по време на окупацията на морските пристанища и блокирането на Черно море.

Формирането на военни съюзи води до засилено взаимодействие между държавите както във военния сектор, така и в икономиката. На първо място, нивото на търговия между държавите се увеличава както в отбранителния сектор, така и за стоки с двойно предназначение. Увеличението на международната търговия води до нарастване на

богатство за държавите – търговски партньори, членки на съюза. В рамките на съюзите се формира практически единна система за сигурност, която функционира по едни и същи стандарти, което от своя страна изисква и води до увеличаване на търговията с тези конкретни стоки. Например, формирането на единен стандарт за оръжия изисква разработването на такава система за всички държави от съюза, което води до увеличаване на способността за защита както на отделните държави, така и на съюза като цяло. В процеса на формиране на съюз се наблюдава засилване на контрола върху търговската политика и формиране на общи стандарти в рамките на военната политика или политиката за сигурност и защита от реални или потенциални заплахи. Наличието на съюзи води до увеличаване на търговските потоци именно в техните рамки, които започват да функционират за осигуряване на сигурност срещу опортюнистични държави и особено държави, които демонстрират приспособяваща се търговска политика. Това води до увеличаване на търговския, военния, енергийния и други видове потенциал (Gowa J., Edward D. Mansfield, 2004).

Подобно обединение е от типа съюз „отгоре надолу“, т.е. политическо решение се превръща в основа за укрепване на взаимодействието и връзките между държавите. В условията на война в Източна Европа, подобни връзки могат да се установят много по-бързо, което е причинено от необходимостта от бърза реакция и разработване на начини за решаване на проблеми. Икономическата обосновка на военните съюзи е разглеждана в академични трудове, но подобни съюзи не е имало от Втората световна война насам, с изключение на блока НАТО, който е глобален по своята същност и се разширява, включително с Швеция и Финландия, които подават заявления през 2022 г. (Лебедева О., 2022).

Въз основа на резултатите от създаването и функционирането на военно-политически съюзи се изчислява тяхната икономическа ефективност. Ключовите параметри за оценка на ефективността на търговските и политическите съюзи са промените в населението, дължината на границите (включително общите), нивото на БВП, сходството на икономиките, нивото и динамиката на търговията между страните-членки на съюза и между външни за съюза държави, нивото на милитаризация и властово политическо влияние върху страните от съюза.

Анализирайки възможностите за създаване на Балтийско-Черноморски съюз, можем да определим предимствата на такъв военно-политически подсъюз както по отношение на сигурността, така и относно икономическото му значение. Според нас има обективни предпоставки за създаването на такъв съюз с най-широк спектър. Преди всичко, трябва да се уточни, че ще говорим за BBSU в различни формати. BBSU_1 - представлява самото ядро на този съюз, Полша, Латвия, Литва, Естония и Украйна. BBSU_2 включва, освен посочените страни, Великобритания.

BBSU_3 - плюс страни с достъп до Балтийско и Черно море (Швеция, Финландия, Германия, Дания и България, Румъния, Турция и Грузия). Съюзът (BBSU_4) може да включва страни, които нямат излаз на море, но са заинтересовани от участие (Молдова, Хърватия, Чехия, Словакия, Унгария, Гърция, Беларус и др.). В този случай политическите стремежи на различните страни нямат значение, става въпрос само за потенциални участници. В BBSU_3 и BBSU_4 съставът на страните също може да бъде различен, тъй като е ясно, че не всички страни могат да се присъединят към този съюз едновременно. Следователно можем да заключим, че съюзът (BBSU) може да се превърне в много мощно икономическо творение, тъй като ще обедини както богати на ресурси страни, така и сравнително развити страни, които са формирали своята специализация в новите условия на дигиталната икономика. От особено значение в контекста на икономическите предпоставки е транспортният фактор - формирането на транзитен транспортен коридор между Черно и Балтийско море. Този коридор може да бъде осигурен от почти всички видове съвременен транспорт: автомобилен, железопътен, тръбопроводен, речен. Реализацията на този проект със сигурност би допринесъл до увеличаване на транспортните потоци и намаляване на времето за превоз на различни стоки и пътници от източните региони към Европа.

Анализът на характеристиките и процесите на развитие на военното сътрудничество в света, в Европа и Балтийско-Черноморския регион позволява да се систематизират съвременните глобални и регионални тенденции; да се проведе сравнителен анализ на мащаба на военния сектор във водещите държави и страните от Балтийско-Черноморския регион; да се оценят геополитическите, икономическите и военните предпоставки за развитие на Балтийско-Черноморското сътрудничество и да се направят следните *изводи*:

1. Съвременната система за колективна сигурност в Европа както и цялата система за глобална сигурност в света се нуждаят от фундаментално преразглеждане. Нарастването на напрежението в различни региони води до формирането не само на нов световен ред, но и до глобални цивилизационни промени – изграждане на радикално нова система за регионална, колективна, общоевропейска и дори глобална сигурност. Мирът постигнат след Втората световна война става все по-несигурен.

2. Аналитичната оценка и сравнителната характеристика на развитието и мащаба на военния сектор в държавите и регионите на света включва, първо, оценка на наличния арсенал от оръжия и други ресурси (значими за военната сигурност); второ, оценка на финансовите ресурси, насочени към функционирането на отбранителния сектор. В глобалната аналитика се използват следните инструменти за извършване на такава оценка: Индексът на глобалната огнева мощ (GFP) е интегрален показател

за военната мощ на дадена държава, базиран на агрегирането на голям набор от по-подробни показатели относно наличието на различни форми и видове оръжия, като ежегодно се оценяват 142 държави; Индекс на милитаризация (GMI) – оценяване на нивото на военните разходи, БВП и разходите за здравеопазване. Безспорен лидер по отношение на военните разходи (в абсолютно и относително изражение) са САЩ.

3. През последните години се наблюдава постоянно увеличение на разходите за отбрана в абсолютно и относително изражение: 2020 г. - 1981 милиарда щатски долара, увеличение с 2,6%; 2021 г. - 2113 милиарда щатски долара (ръст - 0,7%). След кризата от 2009 г., военните разходи се увеличават: в Африка с 5,1%, в Европа с 4%, в Америка с 3,9%, в Азия и Океания с 2,5%. Според Стокхолмския международен институт за изследване на мира (SIPRI), в топ 5 през 2021 г. са САЩ, Китай, Индия, Великобритания и Русия, които заедно представляват 62% от всички разходи.

4. Бюджетът на страните - членки на НАТО за отбрана се увеличава през 2015-2022 г. общо с 15,5%. Средно делът на военните разходи в БВП на страните от НАТО е 2,57% през 2022 г. Страните от БЧР сред страните от НАТО заемат малка част от общия бюджет, но той нараства. През 2015 г. общият бюджет на Литва, Латвия, Естония и Полша възлиза на 1%, но през 2022 г. делът им в общия бюджет е 1,4%, което е значителен показател за толкова малки страни. През 2021 г. страните от БЧР влизат в ТОП-10 на страните с най-високо ниво на отбранителен бюджет.

5. Формирането на военно-политически съюзи е необходимо условие за осигуряване на сигурността в съвременните условия. Развитието на сътрудничеството в Черноморско-Балтийския регион в аспект на изграждане на вертикала Север - Юг, оста Балтийско - Черно море има големи перспективи. Идеята за създаване на такава ос има дълга история и в съвременния контекст тя може да обедини държави, които са готови да развиват военно, икономическо и други форми на сътрудничество в широк кръг области на обществения живот.

6. Балтийският регион демонстрира стабилно повишаване на нивото на милитаризация. Най-високо ниво демонстрират балтийските страни и Източна Европа, което е свързано с нарастващата заплаха от Русия и Беларус, които на настоящия етап на международните отношения се считат за страни агресори и страни заплахи. Увеличаването на нивото на милитаризация се потвърждава както от Глобалния индекс на огнева мощ, като малките балтийски страни в тази насока имат относително ниски позиции и от Индекса на милитаризация, за изчисляването на който балтийските страни заемат висока позиция, тъй като относителните показатели в тези страни са високи.

7. Формирането на съюзи и подсъюзи носи със себе си както военно-политически, така и икономически ползи. Икономическото моделиране

потвърждава, че икономическите ползи произтичат предимно от интензификацията на търговията. Значителен брой договори за военни съюзи имат отделни членове, които регулират търговските отношения и имат за цел или допринасят за увеличаване на производителността и либерализацията на търговията както със стоки с военна (двойна) употреба, така и търговията като цяло. Това допринася за увеличаване на икономическия потенциал на страните партньори или страните членки на съюза, което от своя страна води до нарастване на способностите за изграждане на система за сигурност.

ГЛАВА 3. ПЕРСПЕКТИВНИ НАСОКИ ЗА РАЗВИТИЕ НА БАЛТИЙСКО-ЧЕРНОМОРСКИЯ РЕГИОН В КОНТЕКСТА НА ОСИГУРЯВАНЕ НА КОЛЕКТИВНА СИГУРНОСТ

Формирането на военна доктрина за развитие на икономиката е важна задача в контекста на открити войни или военни конфликти в Европа, както и формирането на нова система на световен ред. В тази връзка важен аспект е създаването на нови военно-политически съюзи (както формални, така и неформални), което е особено важно за малките държави с относително незначителен военен потенциал.

Изграждането на съюзи трябва да се разглежда, като се вземат предвид всички обстоятелства: военни, политически, икономически, исторически и сигурност. Във връзка с откритата агресия на Русия срещу Украйна, подкрепата на Беларус за подобно нахлуване, от световната общност, се разглеждат различни варианти и нови модели за формиране на колективна система за сигурност, включително възможността за създаването на Балтийско-Черноморски съюз или съюз на балтийските страни, Полша и Украйна. Всички държави, които са част от Черноморско-Балтийския блок, заемат доста високи позиции в световната класация на военната мощ, но най-високите позиции са за големите държави. Нека разгледаме отделните показатели на балтийските страни, страните партньори и страните агресори (Таблица 3.1):

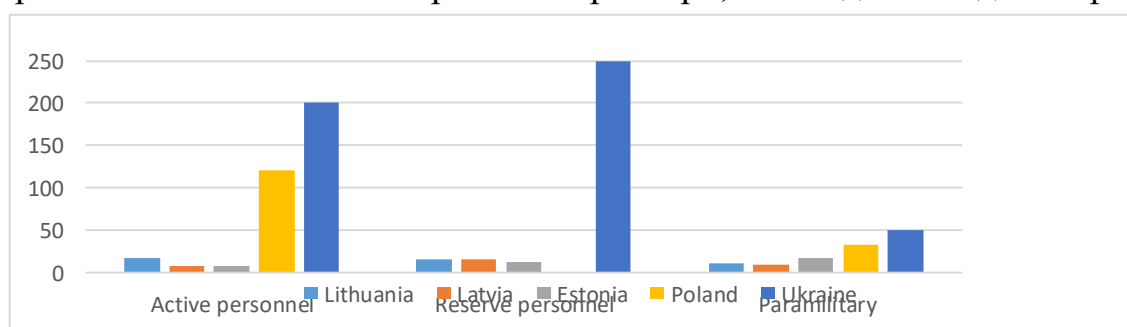
Таблица 3.1. – Позиции на отделните държави в Глобалната огнева мощ (Класация на военната сила за 2023 г....)

Място 2022	Място 2023	Страна	Рейтинг 2022	Рейтинг 2023
2	2	Русия	0,0501	0,0714
22	15	Украйна	0,3266	0,2516
24	20	Полша	0,4179	0,3406
52	60	Беларус	0,8169	1,0485
85	93	Литва	1,7083	1,9026
94	95	Латвия	2,2758	1,0161
108	104	Естония	2,6558	2,0686

Нарастването на индекса на милитаризация в Източна Европа е съпроводено с увеличаване на териториалните спорове. Такъв е например неуреденият конфликт в Нагорни Карабах, Северна Осетия и Абхазия, Приднестровието, Чечения, където Русия действа едновременно като износител на оръжие и като активна страна в конфликта. Трябва да се отбележи, че в Европа най-милитаризираните страни са Армения, Русия, Гърция, Кипър, Азербайджан, Беларус, Черна гора, Турция, Украйна и Финландия.

Въпреки, че балтийските страни не разполагат с достатъчен резерв от собствени военни сили, те са страни-членки на НАТО и получават значителна подкрепа от алианса. Например, в Литва има 16 000 действащи военнослужещи, 15 000 резервисти и 11 000 паравоенни формирования (Lithuania Military..., 2023). В същото време, Русия, разполага с 850 000 действащи военнослужещи, 250 000 резервисти и 250 000 военни или паравоенни формирования (Russia Military..., 2023).

Съотношението на военните сили на балтийските страни, сравнителен анализ със страните партньори, може да се види на фиг.3.1:

Фигура 3.1. – Сравнителен анализ на показателя „Военна сила“ на балтийските страни и страните партньори, хора, 2022 г.

Балтийските страни нямат достатъчен военен потенциал в сравнение с най-близката страна агресор, но дори сравнението на страните от НАТО и Русия не е достатъчно убедително по отношение на количествените показатели (Таблица 3.3):

Таблица 3.3. – Военни сили в Балтийския регион и отделни страни (Samuel Ramani, 2022)

	Дания	Германия	Норвегия	Полша	Естония	Латвия	Литва	НАТО	Русия
Действащ персонал	15 400	183 500	23 350	114 050	7 100	6 250	22 000	371 650	900 000
Резервисти	44 200	30 050	40 000	-	17 500	11 000	7 100	149 850	2 mill.
Основни бойни танкове	44	245	36	808	0	3	0	1136	2840
Бойни машини на пехотата	44	710	91	1 611	44	0	22	2522	5220

Артилерия	32	262	191	719	188	100	91	1583	4684
Основни надводни бойни машини	5	10	4	2	0	0	0	21	31
Щурмови подводници	-	6	6	3	0	0	0	15	38
Бойни самолети	44	228	68	94	0	0	0	434	1160
Щурмови хеликоптери	9	51	0	0	0	0	0	60	394

При сравняване на военните потенциали е необходимо да се вземат предвид качеството на оръжията и възможностите за тяхното използване. Опитът на Украйна в пряка военна конфронтация показва, че само количествената наличност на определени оръжия не е гаранция за победа на бойното поле. Освен това, качествено сравнение на определени видове оръжия, като например системи за залпов ракетен пуск или тежко въоръжение, със съвременни системи за насочване, показва разпространението на новите технологии и тяхното безспорно предимство.

Мащабът на внимание на балтийските страни към военния сектор се разкрива при анализа на параметрите на финансиране (Таблица 3.4):

Таблица 3.4. – Военни разходи по държави, 2000-2021 г.

Държава	в постоянни млн. щатски долари (SIPRI Arms..., 2022 г.)			като процент от brutния вътрешен продукт			като процент от държавните разходи на глава от населението			в текущи щатски долари (SIPRI Military..., 2022)		
	2000	2020	2021	2000	2020	2021	2000	2020	2021	2000	2020	2021
Русия	23584	66838	63485	3,3%	4,3%	4,08%	10,8%	11,4%	10,79%	63,0	422,9	451,7
Полша	5350	12815	13002	1,8%	2,2%	2,12%	4,4%	4,4%	4,63%	81,6	344,2	362,7
Украйна	1185	5995	13002	2,2%	4,1%	3,23%	6,1%	8,8%	7,83%	14,3	135,5	136,7
Литва	290	1135	13002	1,2%	2,1%	2,02%	3,4%	5,3%	4,80%	40,1	430,0	461,2
Беларус	186	785	726	1,3%	1,3%	1,16%	..	30,8%	30,00%	14,2	89,4	80,8
Латвия	134	739	774	0,9%	2,3%	2,28%	2,4%	5,2%	4,76%	29,4	401,3	442,8
Естония	175	687	704,8	1,4%	2,3%	2,16%	3,8%	5,7%	4,85%	56,0	528,5	576,6

Въпреки успехите след Втората световна война в постигането на стабилен мир и ред, можем да констатираме постоянно увеличение на броя на новите заплахи за сигурността на държавите и народите. Отделяйки такова явление каквото е тероризмът като отделна заплаха. Създаването на всеки съюз винаги е обусловено от наличието на външни заплахи. Естествено, увеличаването на броя на заплахите създава предпоставки за развитие на нови форми на сътрудничество в рамките на съществуващите военни съюзи. Очевидно е, че поради настоящата ситуация в контекста на военния конфликт и военната агресия на Русия в Украйна, както и постоянните ѝ заплахи, включително към балтийските страни, е необходимо укрепване на източния фланг на Европа. Създаването на

допълнителен щит може да бъде улеснено от формирането на такъв подсъюз, който е способен да защити източната граница на Европа и да формира преграда между европейските държави и държавите агресори. Балтийските страни и всички гранични страни са заинтересовани от укрепване на отбраната си и затова именно те могат да влязат в предложения от Великобритания нов военен съюз, който да обедини Полша, Украйна, балтийските страни и евентуално Великобритания. В някои източници Великобритания също е включена в това регионално обединение като специален субект и координатор. Изявлението за такъв съюз е направено от министър-председателя Б. Джонсън.

Подобен съюз може да има както военно, така и икономическо значение. В рамките на Балтийско-Черноморския съюз, се сформира отделен икономически форум – Балтийско - Черноморски икономически форум (About Forum, 2022). Съществуването на такъв военен съюз (BBSU) не противоречи на НАТО и не води до никакви промени в неговата структура. Той може да се нарече подсъюз, а неговите цели, мисия, инструменти за взаимодействие следва да бъдат в основното течение на блока на НАТО. Базовата му характеристика е отчитането на регионалните интереси и акцентът върху създаването на интегрирана система за взаимодействие в рамките на страните от Балтийско-черноморския регион.

Следователно, създаването на БЧС не е алтернатива на НАТО или ЕС. Развитието на този съюз следва да се осъществява само в общия контекст на обединението на държави. Наличието на предпоставки и съвместни цели на сътрудничество може да се превърне в основа за създаването му. Ключовата цел за реализирането на БЧС, е развитието на субрегионалното сътрудничество в икономическата, политическата, културната, образователната и военната сфера. Основните области на сътрудничество, трябва да бъдат следните: инвестиционно сътрудничество (включително във военната сфера); създаване на единни транспортни системи и коридори; всестранно съдействие за културното и образователното сътрудничество на национално, регионално и местно ниво; създаване на субрегионална система за сигурност (под егидата на НАТО).

Формулирането на проблема в процеса на прилагане на метода за анализ на йерархиите изисква: да има набор от алтернативи (решения): A1, A2, ... Ak.; всяка от алтернативите се оценява по набор от критерии: K1, K2, ... Kn; изисква се да се определи най-доброто решение.

Етапите на прилагане на метода за анализ на йерархии са: 1. Предварително класиране на критериите, в резултат на което те се подреждат в низходящ ред по важност (значимост). 2. Сдвоено сравнение на критериите по важност по деветстепенна скала със съставяне на подходяща матрица (таблица) с размер (n x n). Системата от сдвоена информация води до резултат, който може да бъде представен като

обратно симетрична матрица. Елементът на матрицата $a(i,j)$ е интензитетът на проявление на елемента от йерархията i спрямо елемента от йерархията j , оценен по скала за интензитет от 1 до 9, където оценките имат следното значение (Таблица 3.5):

Таблица 3.5. – Матрица от елементи и оценки, класирани по скала за интензитет

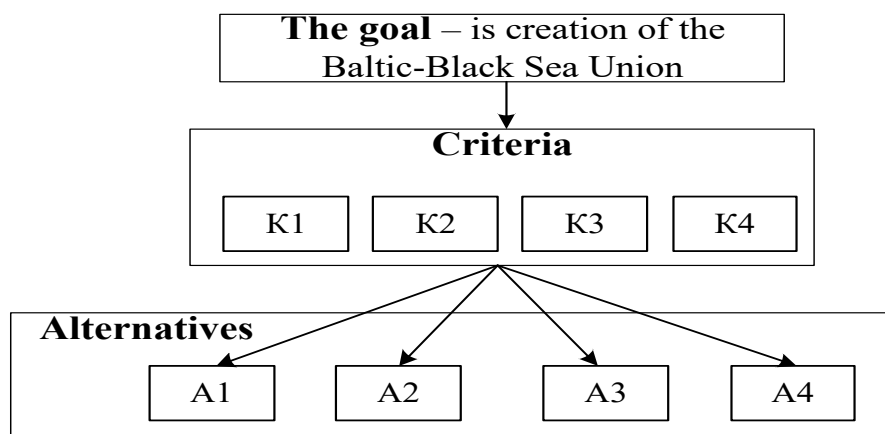
Степен на значимост v_{ij}	Определение	Обяснение
1	Равна важност или еднаква важност	Две действия допринасят еднакво за постигането на целта
3	Известно преобладаване на значимостта на едно действие над други (слаба/умерена значимост)	Има някои аргументи в полза на предпочитанието на едно от действията, но те не са достатъчно убедителни
5	Значителна важност (превъзходство)	Има надеждни преценки или логически заключения за предпочитане на едно от действията
7	Силна значимост (силно превъзходство)	Има силни доказателства в полза на едно действие пред друго
9	Абсолютна значимост (много силно превъзходство)	Степента на предпочитане е зададена абсолютно
2, 4, 6, 8	Междинни стойности между две съседни преценки	За ситуация, в която е необходима компромисна преценка
Реципрочни стойности $1/v_{ij}$	На действието j , когато се сравнява с i , се присвоява обратна стойност	При сравняване на две действия в обратен ред, стойността на скалата v_{ij} придобива обратната стойност $1/v_{ij}$

В същото време, при провеждане на двойни сравнения, при сравняване на елементи, например $K1$ и $K2$, се задават следните въпроси:

- кой е по-важен или има по-голямо въздействие?
- кой е по-вероятен?
- кой е за предпочитане?

В тази връзка съставът (т.е. страните, които са членки на алианса) на Балтийско-Черноморския регион (БЧР) представлява алтернативи и формира третото ниво на йерархията. Критериите са: икономически, военен, географски и човешки потенциал на БЧР. Критериите формират второто ниво на йерархията. Върхът (първото ниво) на йерархията е целта - да се избере оптималният състав на страните, участващи в БЧС. Йерархичният модел на задачата е показан на Фигура 1.

За йерархията са съставени 5 матрици: една за второ ниво и 4 за трето ниво, които са представени под формата на таблици.

Фигура 3.3. – Йерархичен модел за избор на държави в рамките на Балтийско-Черноморския съюз (Източник: самостоятелно разработен от автора)

За създаването на модела на БЧР са избрани следните критерии:

K1 - икономически потенциал, оценката е извършена въз основа на средната стойност на БВП на глава от населението на всеки от съюзите;

K2 - военен потенциал, т.е. наличието на обща военна и отбранителна сила на такъв съюз;

K3 - географски потенциал, т.е. каква част от границата ще бъде затворена от такъв съюз (за вземане на решение, Фиг. 2 показва карта на границата между страните от Балтийско-Черноморския регион, Русия и Беларус);

K4 - човешки потенциал, т.е. броят на личния състав на военна служба във въоръжените сили на съюза.

Изследването на влиянието на критериите върху общата цел е дадено в Таблица 3.6. и 3.7.

Таблица 3.6. – Матрица за сравнение на критериите

Критерии	K1	K2	K3	K4	Вектор	Тегло
K1 - икономически потенциал	1	3	3	5	2,59	0,469
K2 - военен потенциал	0,333	1	5	7	1,85	0,335
K3 - географски потенциал	0,333	0,200	1	7	0,83	0,150
K4 - човешки потенциал	0,200	0,143	0,143	1	0,25	0,046
сума					6,79	

Източник: изчислено и съставено от самия автор

Таблица 3.7. – Скала на относителна важност (Saati T.L., 1993)

Количествена стойност	Степен на важност/значимост
1	Равна важност
3	Известно преобладаване на значимостта на едно действие над други (слаба/умерена значимост)
5	Значителна важност (превъзходство)
7	Силна значимост (силно превъзходство)
9	Абсолютна значимост (много силно превъзходство)

На следващото ниво на йерархичния модел се сравняват алтернативи за всеки критерий (Таблица 3.7). Предложили сме следните възможни алтернативи за страните, участващи в БЧР:

A1 - Латвия, Литва, Естония и Украйна, като в този състав алиансът ще затвори значителна част от сухопътната границата и частично басейните на Черно и Балтийско море. При такава алтернатива въпросът за граничните райони (географски потенциал) и човешкия потенциал е решен в значителна степен. Но военният и икономическият потенциал не се реализират достатъчно.

A2 - Полша се добавя към страните, включени в A1. Това ще увеличи военния, отбранителния и човешкия потенциал.

A3 - Финландия се добавя към страните, включени в A2. Това ще увеличи военния, икономическия, отбранителния и човешкия потенциал. Освен това ще се увеличи продължителността на границата с Русия, която също ще бъде под контрола на БЧР.

A4 - вариант, когато Беларус се присъедини към страните Латвия, Литва, Естония, Украйна, Полша и Финландия. Подобен вариант е малко вероятен, поне докато не се смени политическата власт в Беларус, но е възможен. Това може да намали военната заплаха за балтийските страни, както и да увеличи географския потенциал на Балтийско – Черноморския съюз (БЧС). Няма да има съществени промени във военния и отбранителния потенциал.

Таблица 3.8. – Матрица на двойни сравнения на важността на алтернативите за всеки критерий

<i>Според критерий K1 - икономически потенциал</i>					Собствен вектор	Тегло
Алтернативи	A1	A2	A3	A4		
A1	1	1/5	1/9	3	0,51	0,092
A2	5	1	1/7	5	1,37	0,249
A3	9	7	1	9	4,88	0,884
A4	1/3	1/5	1/9	1	0,29	0,053
сума					7,06	1,0
<i>Според критерий K2 – военен потенциал</i>					Собствен вектор	Тегло
Алтернативи	A1	A2	A3	A4		
A1	1	1/3	1/9	1/4	0,31	0,046
A2	3	1	1/7	1/4	0,57	0,084
A3	9	7	1	1	2,82	0,415
A4	4	4	1	1	2,00	0,295
сума					5,70	1,0
<i>Според критерий K3 – географски потенциал</i>					Собствен вектор	Тегло
Алтернативи	A1	A2	A3	A4		
A1	1	1/5	1/9	1/5	0,26	0,047
A2	5	1	1/8	1/3	0,68	0,122
A3	9	8	1	1/3	2,21	0,401

A4	5	3	3	1	2,59	0,469
сума					5,74	1,0
Според критерий K4 – човешки потенциал					Собствен вектор	Тегло
Алтернативи	A1	A2	A3	A4		
A1	1	1/5	1/9	1/3	0,29	0,053
A2	5	1	1/7	1/3	0,70	0,127
A3	9	7	1	1/3	2,14	0,388
A4	3	3	3	1	2,28	0,413
сума					5,41	1,0

Източник: изчислено и съставено от самия автор

Анализът на резултатите показва, че третата алтернатива (A3) е с приоритет според критериите „икономически потенциал“ и „военен потенциал“, при която те съответно възлизат на 88,4% и 41,5%. Според критериите „географски потенциал“ и „човешки потенциал“ е с приоритет четвъртата алтернатива (A4), където те са съответно 46,9% и 41,3%. Определянето на най-добрата алтернатива се извършва по формулата:

$$S_j = \sum_{i=1}^N w_i V_{ji} \quad (1),$$

където:

- индикаторът за изпълнение/качество j е алтернативата;
- теглото на i -тия критерий;
- важността на j -тата алтернатива според i -тия критерий.

За четири съображения на стратегии (алтернативи) за създаване на БЧС, изчисляваме ефективността:

$$S_{A1} = 0,469 * 0,092 + 0,335 * 0,056 + 0,15 * 0,047 + 0,046 * 0,053 = 0,072$$

$$S_{A2} = 0,469 * 0,249 + 0,335 * 0,104 + 0,15 * 0,122 + 0,046 * 0,127 = 0,176$$

$$S_{A3} = 0,469 * 0,884 + 0,335 * 0,511 + 0,15 * 0,401 + 0,046 * 0,388 = 0,664$$

$$S_{A4} = 0,469 * 0,053 + 0,335 * 0,362 + 0,15 * 0,469 + 0,046 * 0,413 = 0,236$$

Видно е от последните обобщени изчисления, че индексът на качество за третата алтернатива (66,4%) е най-висок, т.е. тази алтернатива е най-добрата. По този начин, оптималното във военно отношение е създаването на БЧС като част от следните държави: Латвия, Литва, Естония, Полша, Украйна и Финландия.

Следващата стъпка е да се разгледат варианти с алтернативи за разширяване на държавите, участващи в такъв военно-икономически съюз, за сметка на: Великобритания, Швеция, Германия, Дания, България, Румъния, Турция, Грузия, Молдова, Хърватия, Чехия, Словакия, Унгария, Гърция, Беларус. Съставът на БЧС от тези държави значително ще увеличи

комбинирания военен/отбранителен потенциал и ще разреши много геополитически въпроси/спорове.

По-подробно проучване на икономическия потенциал показва, че показателите на държави като Грузия, Беларус и Молдова влошават средната стойност на БВП на глава от населението. Обемите на БВП на глава от населението на възможните държави от БЧС и средните стойности на този показател за алтернативи В1-В4 са показани в Таблица 3.9. Така например, за алтернатива В4 (като се вземат предвид всички горепосочени страни), БВП на глава от населението ще бъде 25 484,4 долара. Ако разгледаме състава на алианса за същата алтернатива, но без Грузия, Беларус и Молдова, тогава тази цифра ще се увеличи с повече от 10% и ще възлезе на 28 756,4 долара.

Таблица 3.9 - БВП на глава от населението на възможните страни, участващи в BCSS (алтернативи В1-В4) за 2021 г. (в щатски долари)

Държави	БВП на глава от населението за 2021 г. (в щатски долари)	Алтернатива	Среден БВП на глава от населението за 2021 г. (в щатски долари)
Латвия	21 148.2	В1	24 884.3
Литва	23 723.3	В2	27 973.7
Естония	27 943.7	В3	31 753.6
Украйна	4 835.6	В4	28 756.4
Полша	17 999.9		
Финландия	53 654.8		
Великобритания	46 510.3		
Швеция	61 028.1		
Дания	68 007.8		
България	12 221.5		
Румъния	14 858.2		
Турция	9 661.2		
Германия	51 203.6		
Чехия	26 821.2		
Хърватия	17 685.3		
Словакия	21 391.9		
Унгария	18 728.1		
Гърция	20 192.6		
Беларус	7 302.3		
Грузия	5 023.3		
Молдова	5 230.7		

Източник: самостоятелно изчислено и съставено от автора въз основа на данни от <https://data.worldbank.org/indicator/NY/GDP/PCAP/CD>

Следователно, допълнително разгледаните алтернативи са:

В1 - тази алтернатива предполага състава на алианса от страните, които на предишния етап бяха в алтернатива А3 (най-добрата), а именно: Полша, Латвия, Литва, Естония, Украйна и Финландия.

В2 - Великобритания се добавя към страните, включени в алтернатива В1. Това значително ще укрепи границите и ще увеличи икономическия и военния потенциал.

В3 - към страните, включени в алтернатива В2, се добавят страни с достъп до Балтийско и Черно море, а именно: Швеция, Германия, Дания, България, Румъния, Турция.

В4 - към страните, включени в алтернатива В3, се добавят страните, които нямат достъп до морето, но са заинтересовани от участие: Хърватия, Чехия, Словакия, Унгария и Гърция.

Таблица 3.10 - Матрица на двойни сравнения на важността на алтернативи В1-В4 за всеки критерий

Според критерий <i>К1 – икономически потенциал</i>					Единичен вектор	Тегло
Алтернативи	В1	В2	А3	А4		
В1	1	1/5	1/9	1/6	0,25	0,038
В2	5	1	1/8	1/5	0,59	0,092
В3	9	8	1	3	3,83	0,594
В4	6	5	1/3	1	1,78	0,276
сума					6,45	1,0
Според критерий <i>К2 – военен потенциал</i>					Единичен вектор	Тегло
Алтернативи	В1	В2	А3	А4		
В1	1	1/7	1/8	1/6	0,23	0,036
В2	7	1	1/7	1/5	0,67	0,102
В3	8	7	1	5	4,09	0,624
В4	6	5	1/5	1	1,57	0,239
сума					6,56	1,0
Според критерий <i>К3 – географски потенциал</i>					Единичен вектор	Тегло
Алтернативи	В1	В2	А3	А4		
В1	1	1/3	1/5	1/5	0,34	0,064
В2	3	1	1/5	1/3	0,67	0,126
В3	5	5	1	1/3	1,70	0,321
В4	5	3	3	1	2,59	0,489
сума					5,30	1,0
Според критерий <i>К4 – човешки потенциал</i>					Единичен вектор	Тегло
Алтернативи	В1	В2	А3	А4		
В1	1	1/3	1/7	1/7	0,29	0,048
В2	3	1	1/5	1/5	0,59	0,099
В3	7	5	1	1/5	1,85	0,312
В4	7	5	3	1	3,20	0,540
сума					5,92	1,0

Анализът на резултатите показва, че третата алтернатива (B3) е с приоритет според критериите „икономически потенциал“ и „военен потенциал“ и съответните им стойности са 59,4% и 62,4%. Според критериите „географски потенциал“ и „човешки потенциал“, четвъртата алтернатива (A4) в процентно изражение е съответно 48,9% и 54%. За четирите алтернативи за разширяване, ефективността е изчислена по формула (1) по-горе, както следва:

$$S_{B1} = 0,469 * 0,038 + 0,335 * 0,036 + 0,15 * 0,064 + 0,046 * 0,048 = 0,042$$

$$S_{B2} = 0,469 * 0,092 + 0,335 * 0,102 + 0,15 * 0,126 + 0,046 * 0,099 = 0,101$$

$$S_{B3} = 0,469 * 0,594 + 0,335 * 0,624 + 0,15 * 0,321 + 0,046 * 0,312 = 0,55$$

$$S_{B4} = 0,469 * 0,276 + 0,335 * 0,239 + 0,15 * 0,489 + 0,046 * 0,540 = 0,307$$

Както е видно от последните обобщени изчисления, показателят за ефективност на третата алтернатива (55%) е най-висок, т.е. тази алтернатива е най-добрата. Така, според нашите изчисления, най-добрият и оптимален състав на разширения е следният: Полша, Латвия, Литва, Естония, Украйна, Финландия, Великобритания, Швеция, Германия, Дания, България, Румъния, Турция.

Методът SWOT анализ позволява да се сравнят всички възможни комбинации от външната среда и вътрешните възможности, за да се разработи подходяща стратегия за развитие: SWOT - Силни страни, Слабости, Възможности, Заплахи. Външната среда се оценява чрез съществуващите възможности и потенциалните заплахи. Вътрешна среда - чрез идентифициране на силните и слабите страни таблица 3.11.

Цялата събрана информация е систематизирана начин в таблица 3.12.:

Таблица 3.11. – SWOT анализ на външната и вътрешната среда

Околна среда	Стратегически активи	Стратегически пасивни
Вътрешна	Силни страни	Слабости
Външна	Възможности	Заплахи

Необходимо е да бъдат оценени всички възможности и рискове от развитието на Латвия в контекста на осигуряване на нейната сигурност. За целта разглеждаме комплексно всички икономически, политически, природни и други условия като важни компоненти на системата за национална сигурност. Оценявайки основните вътрешни възможности, трябва да се отбележи много ниският потенциал на Латвия в осигуряването на военната си сигурност. Собствената армия, дори със значително внимание от страна на правителството, няма да може да се противопостави на агресивен съсед. Наред с това съществуват и определени заплахи за икономическата сигурност, свързани с ограничените възможности за доставка на енергийни ресурси. Това прави икономиката зависима от външни доставки на енергийни ресурси.

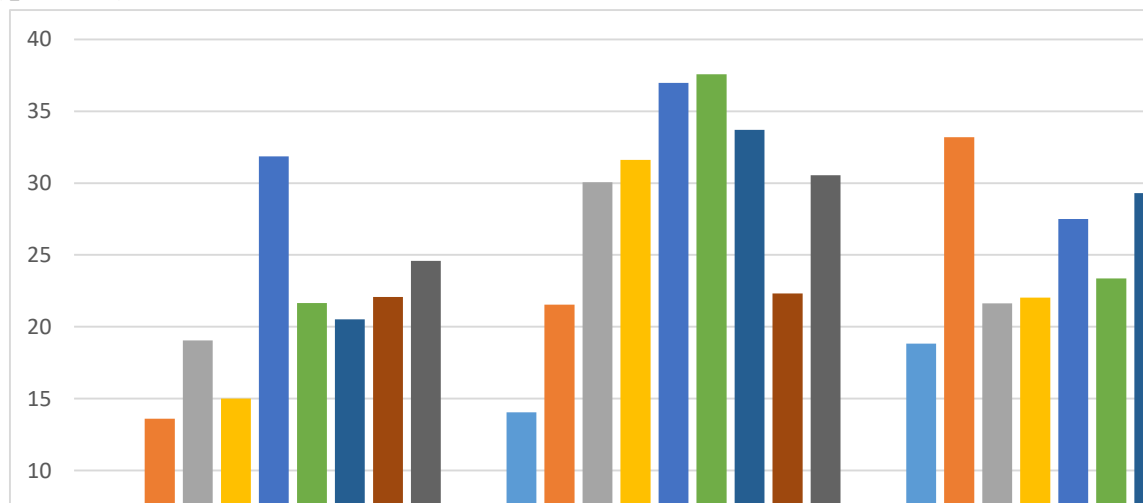
Таблица 3.12. – SWOT анализ на латвийската икономика

Заобикаляща среда	Стратегически активи	Стратегически пасиви
Вътрешна	<u>Силни страни</u> - наличие на достъп до море, морски пристанища; - значителен потенциал за достатъчно квалифицирана работна сила; - наличие на горски ресурси; - наличие на земя и селскостопански ресурси, възможности за развитие на месопреработвателната, млечната и като цяло хранително-вкусовата промишленост; - транзитен потенциал (товари, енергийни ресурси, финанси, работна сила); - потенциал за развитие на ИКТ, електронни продукти, включително военни	<u>Слаби страни</u> - недостатъчност на собствени енергийни ресурси; - субсидирана зависимост на икономиката; - отлив на работна сила, и на първо място на млади хора, към по-развитите европейски страни; - голяма тежест върху социалния бюджет; - ограничени възможности за развитие на собствена военна икономика.
Външна	<u>Възможности</u> - участие в ЕС; - участие в НАТО; - общи интереси и митнически съюз на трите балтийски страни; - възможност за преориентиране на външната търговия към страните от ЕС и др.; - разширяване на икономическото и военното сътрудничество с Украйна, особено след края на войната.	<u>Заплахи</u> - наличието на съседна държава - агресор; - негативното въздействие на санкциите (падащ жизнен стандарт, БВП, инфлация, спад в износа); - въздействието на пандемията от COVID-19; - зависимост от външни източници на финансови, енергийни ресурси, промишлени продукти.

Таблица 3.12 представя и систематизира основните точки, характеризиращи силните и слабите страни, възможностите и заплахите за развитието на Латвия. Трябва да се отбележи, че някои точки са двусмислени, като например този начин наличието на транзитен потенциал се класифицира като силен аспект. Дълго време Латвия използва всички предимства на позицията си на мост между Изтока и Запада при движението на различни стоки (насипни товари, строителни материали, горски продукти и др.), енергийни ресурси (петрол, газ), финанси, работна ръка. Провежда се политика за промяна на тази позиция. Акцентът е върху факта, че Латвия не трябва да се превръща в мост между Изтока и Запада, а в част от развита Европа. Банковата система е актуализирана и прочистена, което води до отлив на средства от нерезиденти от постсъветските страни.

Развитието на транспортния транзит от Русия към европейските страни е под голям въпрос.

Балтийските страни имат сравнително висок процент на инвестиции в капиталово оборудване и научноизследователска и развойна дейност (фиг.3.5):

Фигура 3.5. – Динамика на разходите на BBSU-1 за капиталово оборудване и научноизследователска и развойна дейност, 2014-2021 г.

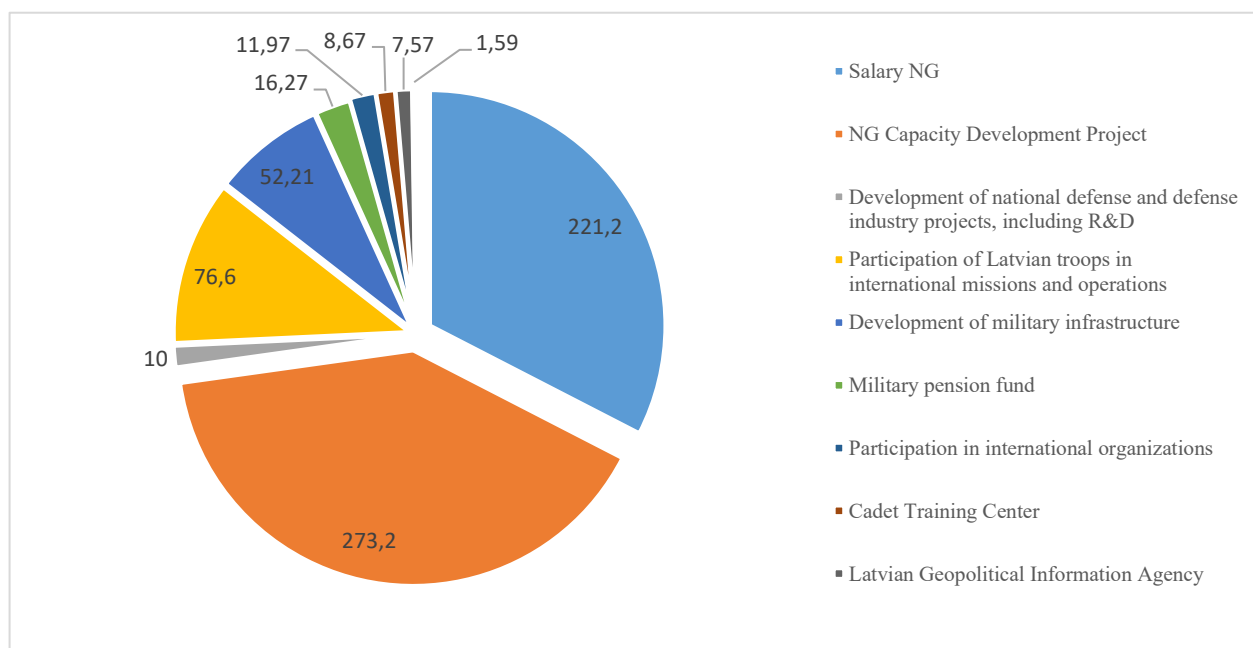
Всички страни спазват решенията на НАТО от 2014 г. за финансиране на бюджета за отбрана на ниво от поне 2% от БВП и инвестиции в отбрана от поне 20% от общия бюджет (Среща на върха в Уелс..., 2014 г.). Ангажиментите на страните да осигурят определено ниво на финансиране на бюджета за отбрана са свързани с поетите задължения към алианса, описани в комюникето от срещата на върха на НАТО през 1978 г. (Среща на министрите на НАТО..., 1977 г.; НАТО във Вашингтон..., 1978 г.). Балтийските страни се опитват да следват това правило от 2008 г., като само Литва изостава леко. Такъв бюджет изисква политическа подкрепа за подобряване на ефективността и използване на потенциала. През 2024 г. президентът на САЩ, Доналд Тръмп повдига въпроса за въвеждане на изискване към страните членки на НАТО за заделяне на средства за отбрана в размер на 5 % от БВП, предвид наличието на военен конфликт на територията на Европа. За част от по-малките или слабо развити държави този процент е трудно достижим и би довел до съкращаване на други бюджетни пера. Това, от своя страна би могло да предизвика вътрешни социалноикономически кризи, нестабилност и несигурност.

В Латвия отделна концепция за национална отбрана е формирана със Закона за финансиране на отбраната от 2014 г. Въпреки че през 2014 г. бюджетът за отбрана на тези страни е по-малък или близо до 1% (European Economic Forest..., 2014), вече виждаме напълно изпълнени задължения, с показатели над 2% от БВП, което е постигнато чрез над 30% годишен растеж (2% от БВП..., 2014). През 2022 г. разходите за отбрана на Латвия

достигнат 758,35 милиона евро (Key 2022 Defence..., 2022). През 2018 г. Министерският съвет се съгласява да запази разходите за отбрана на или над 2%, като бюджетът за отбрана за 2022 г. ще достигне 2,23% от БВП.

Ключовите пера от латвийския бюджет за отбрана през 2022 г. са: по-силни и по-ефективни бойни части на Националните въоръжени сили и Националната гвардия; по-ефективна верига за доставки на Националните въоръжени сили; по-развита национална отбранителна промишленост; интеграция в интегрираната структура на националната отбрана; участие на латвийски войски в международни мисии и операции; засилени национални възможности за цифрова сигурност и киберзащита; интегриране на курса по национална отбрана в училищната програма и развитие на кадетския корпус; висше военно училище „Полковник Оскар Калпак“.

През 2022 г. са отпуснати 10 милиона евро за приоритетната мярка на правителството „Военна и отбранителна промишленост на Латвия, формиране на местно производство, вкл. чрез привличане на изследвания и изследователски проекти“ (Aizsardzības..., 2022).

Фигура 3.6. – Основни пера от бюджета за отбрана на Латвия през 2022 г., милиони евро (Key 2022 Defence..., 2022)

Неизбежната последица от военните конфликти е намаляване на икономическата активност, прекъсване на икономическите и политическите връзки и като цяло икономически кризи. Военният конфликт в Украйна води до прилагането на безпрецедентни санкции от много държави и международни организации. Така през лятото на 2022 г. икономическите отношения между Латвия и Русия са прекъснати (Par starptautisko..., 2022), страната активно подкрепя наложените санкции (Par

starptautisko..., 2022; Латвия suspended..., 2022), което от своя страна води до необходимостта от преразглеждане на икономическата и енергийната политика („Газпром“ спря..., 2022).

За Латвия, като член на НАТО и като част от Балтийския регион, подобна политика, трябва да бъде в контекста на стратегическите насоки за развитие на съюзниците. Въпреки това, страната трябва да има своя собствена стратегия, която да отчита националните ѝ характеристики, нейния потенциал (наличие на природни, човешки, индустриални и всички икономически ресурси) и нейните перспективи. Подобна стратегия, трябва да включва четири основни области: Дигитална, Икономическа, Зелена и Сигурност (DEGS). Това са областите, които са ключовите тенденции на съвременното развитие и определят напредъка на всяка държава, съюз и света като цяло - дигитализация, икономическо развитие, екологизация и сигурност. Основната цел на стратегията трябва да бъде осигуряване на растеж на благосъстоянието на населението, като се вземат предвид съществуващите ресурсни и геополитически ограничения, и създаване на условия за устойчив икономически растеж. Развитието на интелигентна икономика е водеща тенденция на съвременния глобален прогрес.

ИЗВОДИ КЪМ ГЛАВА ТРЕТА

1. Формирането на военни съюзи е обоснована необходимост и следствие на възникналия военен конфликт в Украйна, което потвърждава нуждата от създаването на единен защитен щит в новата система на световния ред. Това важи особено за малките държави, които не са в състояние да се защитят или да формират ефективна отбранителна система самостоятелно. Историческият контекст свидетелства за значителния потенциал на формирането на Балтийско - Черноморския съюз, който би обединил потенциала на няколко държави.

2. За целите на дисертационния труд BBSU се разглежда в различни формати. BBSU_1 - представлява самото ядро на този съюз, Полша, Латвия, Литва, Естония и Украйна. BBSU_2 включва, освен посочените държави, Великобритания. BBSU_3 - плюс държави с достъп до Балтийско и Черно море (Швеция, Финландия, Германия, Дания и България, Румъния, Турция и Грузия). Този съюз (BBSU_4) би могъл да включва държави, които нямат излаз на море, но са заинтересовани от участие (Молдова, Хърватия, Чехия, Словакия, Унгария, Гърция, Беларус и др.). В този случай политическите стремежи на различните държави нямат значение, а просто става въпрос за потенциални участници. В BBSU_3 и BBSU_4 съставът на държавите може да бъде различен, тъй като не всички от тях могат да се присъединят към този съюз едновременно.

3. Икономическите предпоставки показват способността на всяка държава членка в рамките на съюза да продава своите продукти и да получава това, от което се нуждае. Всички участващи държави могат да работят в рамките на митнически съюз (като този, създаден между

балтийските страни), което допринася за увеличаване на обема на търговията и повишаване на ефективността на икономическата дейност в зависимост от тяхната специализация и природни дадености.

4. Балтийско – Черноморският съюз има потенциал да се превърне в много мощно икономическо творение, тъй като ще обедини както богати на ресурси страни, така и сравнително развити страни, които са формирали своята специализация в новите условия на дигиталната икономика. От особено значение в контекста на икономическите предпоставки е транспортният фактор - формирането на транзитен транспортен коридор между Черно и Балтийско море. Коридорът може да бъде осигурен от почти всички видове съвременен транспорт: автомобилен, железопътен, тръбопроводен, речен. Реализацията на този проект със сигурност ще увеличи транспортните потоци и ще намали времето за придвижване на различни стоки и пътници от източните региони до Европа. Създаването на подобен тип съюз е възможно, като се вземат предвид историческите, географските, политическите и военните предпоставки, а задачата за осигуряване на военната сигурност има не само военен аспект, но и включва цял набор от взаимосвързани инструменти. Укрепването на военния сектор, военната икономика не може да се осъществи независимо от държавата и растежа на цялата национална икономика.

5. Латвия има развита електронна и електротехническа промишленост (до 4% от БВП), стратегически насочена към износа. Анализите показват, че такъв потенциал може да се използва за производство на най-новите видове оръжия или части от тях. Безпилотните летателни апарати и средствата за електронна война са определени като приоритетни. Предлага се стратегия за развитие на страната, ключовите области на която са: Дигитален, Икономически, Зелен и Сигурност (DEGS). Това са области с тенденции за развитие и определящи за напредъка на всяка държава, съюз и света като цяло - дигитализация, икономическо развитие, екологизация и сигурност.

6. Както показва практиката, съвременната война предполага не толкова огромен собствен военен потенциал, колкото възможност за сътрудничество и наличието на съвременни технологии, които могат да бъдат използвани за военни цели, като дронове, артилерийска техника и др. Електронната и електротехническата промишленост в Латвия е стратегически експортно ориентирана, Основните експортни пазари на индустрията са страните от ЕС. ИКТ секторът осигурява до 4% от БВП на страната, развива се бързо и расте както по брой компании, така и по брой служители. Анализите показват, че такъв потенциал може да се използва за производство на най-новите видове оръжия или части от тях. Безпилотните летателни апарати и средствата за електронна война се определят като ключови.

7. В съвременните условия армиите на всички страни по света следва да бъдат готови за военни операции, като се вземат предвид реалностите на новия световен ред. Армиите на големите държави разполагат с достатъчен (или поне голям) военен потенциал, но както показва практиката, война от ново ниво (предимно с високо качество) определя необходимостта от разработване на ново технологично оборудване, което може да осигури предимство (или поне паритет). Освен това, военните конфликти водят до спад в икономическата активност, разкъсване на икономическите и политическите връзки. В тази ситуация съвместното сътрудничество е обещаващо за много държави, което не само може да допринесе за общи проекти, да съживи икономиката, но и се превръща във важен инструмент за укрепване на колективната сигурност.

III. ОБЩИ ИЗВОДИ НА ДИСЕРТАЦИЯТА.

В заключение от проведеното изследване в дисертационния труд са направени следните общи изводи:

1. Системата за национална сигурност включва многостепенен и многоаспектен набор от елементи на държавната стратегия и политика за осигуряване на мирното функциониране и развитие на страната. Осигуряването на националната сигурност включва вътрешни и външни аспекти. Вътрешният аспект е свързан със създаването на собствен военен потенциал, който е необходим за решаване на основните задачи, определени от стратегическите документи на държавата. Външният аспект се осигурява чрез отношенията с други държави (партньори, съседи, съюзници).

2. Функционирането на сектора на военната икономика е предназначено да създаде вътрешен военен потенциал. Международното военно сътрудничество е сложен набор от отношения между държавите във военната сфера, структуриран: по нива; цели; направления: политическа, техническа, оперативно-стратегическа, икономическа, научна; финансово осигуряване; организационно-правно осигуряване; форми на осъществяване и др.

3. Често срещана форма за укрепване на колективната сигурност е формирането на военни коалиции, блокове и съюзи. Тази практика има дълга история и няма съмнение относно нейната целесъобразност и ефективност. Броят на съюзите в съвременния свят не е ясно дефиниран, тъй като съществуват различни подходи за преброяване. Високата турбулентност на съвременния свят, увеличаването на броя и степента на заплахите създават ситуация, в която колективната сигурност може да бъде гарантирана само от многостепенна и многоетапна система от блокове и организации. Има ключови играчи, като НАТО, които задават тона и общата траектория за развитие и сътрудничество. Тази основна структура може да бъде допълнена от цяла система от по-малки блокове, които се

фокусира върху регионални или функционални аспекти на сигурността. По-малките съюзи са в сферата на влияние на ключови играчи и същевременно взаимодействат на своето ниво, за да решават общи и специфични проблеми. Именно тази многостепенна система е основата за гъвкавостта и мощта на цялостната система за сигурност.

4. Съвременната система за колективна сигурност в Европа се нуждае от фундаментално преразглеждане, както и цялата глобална сигурност. Настоящата геополитическа конюнктура се характеризира с изключителна турбулентност: ситуацията и балансът на силите в света се променят бързо. Нарастването на напрежението в международен план е важен етап във формирането не само на нов световен ред, но и на глобални цивилизационни промени. В съвременния контекст е необходимо да се изгради радикално нова система за регионална, колективна, паневропейска и дори глобална сигурност.

5. През последните години се наблюдава постоянно увеличение на разходите за отбрана в абсолютни и относителни стойности. Бюджетът на страните от НАТО за отбрана се е увеличил през периода 2015-2022 г. средно с 15,5%. Средно делът на военните разходи в БВП на страните от НАТО е 2,57% през 2022 г. Страните от БЧР сред страните от НАТО заемат малка част от общия бюджет, но тя нараства. През 2021 г. държавите от БЧС влизат в ТОП-10 на държавите с най-високо ниво на отбранителен бюджет.

6. За повечето страни първенци в списъка по отношение на милитаризация финансирането на военните разходи е приоритет в структурата на общите държавни разходи. Доста показателно е и нивото на финансиране на военния сектор в сравнение с нивото на финансиране, преизчислено на един жител на страната.

7. В световната военна индустрия се формира известна специализация на страните по отношение на производството на оборудване. Повечето страни произвеждат оръжия, които отговарят на условията на употреба, климатичните особености, релефа и терена и др. Най-голям брой компании, специализирани във военна техника и оръжия, са във водещите страни по отношение на военна мощ или военен потенциал и предимно в САЩ (повече от 30% от световното производство и продажби на военни продукти). Второто място принадлежи на Русия, следвана от Обединеното кралство и Франция, но разликата между страните е доста голяма, което показва безусловното лидерство на САЩ.

8. Формирането на съюзи и подсъюзи носи със себе си както военно-политически, така и икономически ползи. Икономическото моделиране потвърждава, че ползите произтичат предимно от улесняване на търговията. Значителен брой договори за военни съюзи имат отделни членове, които регулират търговските отношения, имат за цел или допринасят за интензификацията или либерализацията на търговията както

със стоки с военна (двойна) употреба, така и търговията като цяло. Това води до увеличаване на икономическия потенциал на страните партньори или страните членки на съюза, което от своя страна води до нарастване на способността за изграждане на система за сигурност.

9. Формирането на военни съюзи е особено важно за малките държави, които не са в състояние сами да се защитят или да формират ефективна отбранителна система. Историческият контекст свидетелства за значителния потенциал на формирането на Балтийско-Черноморския съюз, който би обединил потенциала на няколко държави по отношение на изграждането на ос Балтийско - Черно море. Идеята за създаване на такава ос има дълга история и в съвременния контекст тя може да обедини страни, готови да развиват военно, икономическо и други форми на сътрудничество. Областите на сътрудничество между членовете на Балтийско-Черноморското сътрудничество (БЧС) следва да е детерминирано от тяхната специализация.

10. Като част от разработката, проектът за Балтийско – Черноморски съюз се разглежда в различни формати. BBSU _1 - представлява самото ядро на този съюз. В него могат да се включат и държави, които нямат излаз на море, но са заинтересовани от участие. В този случай политическите стремежи на различните държави нямат значение, а само потенциалните участници.

11. Балтийско-черноморското сътрудничество може да се превърне в много мощно икономическо творение, тъй като ще обедини както богати на ресурси страни, така и сравнително развити държави, които са изградили своята специализация в новите условия на дигиталната икономика. От особено значение в контекста на икономическите предпоставки е транспортният фактор - формирането на транзитен транспортен коридор между Черно и Балтийско море. Този коридор може да бъде осигурен от почти всички видове съвременен транспорт: автомобилен, железопътен, тръбопроводен, речен. Реализацията на този проект със сигурност ще увеличи транспортните потоци и ще намали времето за превоз на различни стоки и пътници от източните региони до Европа. Създаването на съюз е възможно, като се вземат предвид историческите, географските, политическите, икономическите и военните предпоставки. Укрепването на военния сектор, военната икономика не може да се осъществи независимо от състоянието и растежа на цялата национална икономика.

12. В рамките на алианса всяка държава може да стане ефективен участник. Съвременната война предполага не толкова огромен собствен военен потенциал, колкото по-скоро възможност за сътрудничество и наличието на съвременни технологии, които могат да бъдат използвани за военни цели, като дронове, артилерийска техника и др.

13. В съвременните условия армиите на всички страни по света трябва да бъдат готови за военни операции, като се вземат предвид реалностите на новия световен ред. Армиите на големите държави разполагат с достатъчен (или поне голям) военен потенциал, но както показва практиката, войната от ново ниво (предимно с високо качество) определя необходимостта от разработване на ново технологично оборудване, което може да осигури предимство (или поне паритет). Военните конфликти водят до спад на икономическата активност, разкъсване на икономическите и политическите връзки. В тази ситуация съвместното сътрудничество е обещаващо за много страни, което може не само да допринесе за общи проекти, да съживи икономиката, но и да се превърне във важен инструмент за укрепване на колективната сигурност.

IV. НАУЧНИ И НАУЧНО-ПРИЛОЖНИ РЕЗУЛТАТИ

1. Научни резултати и приноси

1.1. Разширена и обогатена е теорията за национална и регионална сигурност на основата на научно обоснована необходимост от създаване на нова система за колективна сигурност в Източноевропейския регион.

1.2. Генерирано е ново знание, основано на разработените предложения за постигане на общите интереси на страните от Балтийско-Черноморския регион, чрез координацията на политиката за сигурност и икономическото развитие.

2. Научно-приложни резултати и приноси

2.1. Разработен е модел за военно - икономическо сътрудничество на страните от Балтийско - Черноморския регион с научно обоснована йерархическа структура.

2.2. Предложени са методологични подходи за определяне на дела и формите на сътрудничество на страните от Балтийско - Черноморския регион.

2.3. Научно-обоснована е концептуалната платформа на стратегията на Латвия за икономическо устойчиво развитие на основата на сътрудничеството на страните от Балтийско-Черноморския регион.

V. ПУБЛИКАЦИИ НА БАЗА ДИСЕРТАЦИОННИЯТ ТРУД

1. Kaspars Kikste, FEATURES OF THE FORMATION OF A REGIONAL SECURITY SYSTEM IN EASTERN EUROPE, ACCESS Journal: Access to Science, Business, Innovation in Digital Economy, ISSN 2683-1007 (Online) 2022, 3(3), 253-263, [https://doi.org/10.46656/access.2022.3.3\(5\)](https://doi.org/10.46656/access.2022.3.3(5)), <https://journal.access-bg.org/>

2. Kaspars Kikste, Military Security within the Framework of National Security, Международна научно-практическа конференция устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия през xxi век –

тенденции и предизвикателства, Свищов, 8-9 ноември 2021 г. ISBN 978-954-23-2067-8 (print), ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

3. Antonina Djakona, Kaspars Kikste, **BALTIC BLACK SEA UNION MODELING: FACTORS AND PERSPECTIVES**, Baltic Journal of Economic Studies, Vol. 9 No. 1, 2023 DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2023-9-1-1-11>

4. Kaspars Kikste, **PREREQUISITES FOR THE FORMATION OF A REGIONAL SECURITY SYSTEM IN THE BALTIC-BLACK SEA UNION**

Three Seas Economic Journal, Vol. 3 No. 2, 2022 DOI: <https://doi.org/10.30525/2661-5150/2022-2-4>

5. Kaspars Kikste, Strategic imperatives of the formation of military security in the global world, Economics & Education 2021 6(2), 69-72.

<https://doi.org/10.30525/2500-946X/2021-2-12>,
<http://baltijapublishing.lv/index.php/econedu/article/view/1226>

6. Antonina Djakona, Kaspars Kikste, Alliance of the Baltic States in the System of Collective Security, International Journal of Computer Communication Security, International Journal of Computer Science & Network Security, Vol.22 No.9, 2022.01 189 - 194 (6 pages), DOI : 10.22937/IJCSNS.2022.22.9.28

<https://scholar.kyobobook.co.kr/article/detail/4040047314942>

KASPARS KIKSTE

**OPPORTUNITIES FOR MILITARY-ECONOMIC
COOPERATION OF THE COUNTRIES OF THE BALTIC-
BLACK SEA REGION**

AUTHOR ABSTRACT

of the dissertation for the acquisition of the educational and scientific degree
"Doctor"

Field of higher education

3. Social, economic and legal sciences

Professional field

3.7. Administration and management

Doctoral program:

"Organization and management outside the sphere of material production
(security and defense)"

Veliko Tarnovo
2025

The dissertation was discussed by the Academic Council of the National Military University "Vasil Levski" and is directed for defense before a Scientific Jury at the National Military University "Vasil Levski" in Veliko Tarnovo, in the field of higher education 3. "Social, economic and legal sciences", professional direction 3.7. "Administration and management", doctoral program "Organization and management outside the sphere of material production (security and defense)".

The content of the scientific work is presented in a total volume of 217 pages, of which 178 pages are the main text - a list of abbreviations, a list of tables, a list of figures, an introduction, three chapters, a conclusion and appendices. There are 11 appendices located after the main text. The dissertation is illustrated with 26 tables and 15 figures, excluding the appendices. The defense of the dissertation will take place on

The dissertation defense will be held on January 28, 2026. The materials for the defense are available to those interested in the Academic staff development of the National Military University "Veliko Tarnovo".

Author: KASPAR KIKSTE

*Topic: " OPPORTUNITIES FOR MILITARY-ECONOMIC COOPERATION OF
THE COUNTRIES OF THE BALTIC-BLACK SEA REGION"*

Reviewers:

1.....
2.....
3.....

Printing

Published on

Publishing Complex

I. GENERAL CHARACTERISTICS OF THE DISSERTATION

1. Relevance of the problem

An important component of the national identity of any country is to ensure its security. In the conditions of modern instability and the presence of many threats to the security of the world's countries and their citizens, there is an undoubted need to deploy an integrated military security system, which implies the creation of opportunities for neutralizing or preventing destructive attempts to harm or threaten an individual, society, country, world community, destabilize peaceful coexistence. In general, this type of security is designed to ensure the gradual development of a country or society (economic, technological, etc.). Ensuring national security includes, on the one hand, the development of our own military sector, and, on the other hand, use of the advantages of international military cooperation.

The degree and scale of development of the military sector in each country are determined by their historical and political characteristics. The development of the military sector in the country depends, on the one hand, on the political situation, and on the other hand, it involves the formation of a certain sector of the economy, which is characterized by its own characteristics of functioning. In economics, defense refers to the so-called "public goods", which should be provided to all citizens equally. The size of the military sector depends on the economic capabilities of the country.

An important factor in ensuring national security is also an international military cooperation. The prerequisites for the development of international military cooperation between countries may be the following circumstances: historical (historically established relations between countries), political (presence of common political goals or threats), geographical (proximity), economic (presence of stable long-term trade, financial and other aspects of cooperation) and etc. Each of the above is an important prerequisite for the development and deepening of cooperation in the military sphere. But one of the most important prerequisites is the presence of an external threat to the country's security. In the modern world, the number of such threats is growing rapidly. Along with such as religious extremism, terrorism, piracy, unfortunately, the threats associated with the aggressive ambitions of individual countries, their desire to seize territories and build up weapons of mass destruction do not disappear.

The economic potential of countries is very different, as a result of their different ability to withstand external threats. That is why the development of international cooperation with partner countries is the most important condition for strengthening its national security. The most developed form of international military cooperation is the creation of international military blocs. The most developed and strongest military alliance of our time is NATO (North Atlantic Treaty Organization), participation in which is a very important factor in ensuring the security of European and, especially, Eastern European countries.

At the same time, participation in NATO does not exclude the emergence of other forms of international military cooperation that do not contradict its charter, mission and goals. In this context, the problems of studying the possibilities of developing military cooperation within the framework of the countries of the Baltic-Black Sea regions are very interesting.

2. Purpose and tasks of the study

The purpose of the dissertation work is to substantiate the theoretical and practical foundations for the development of the processes of international military-economic cooperation between the countries of the Baltic-Black Sea region.

Based on whole studies, the following **research tasks** are set in the work:

1. Reveal the essence and role of the military sector in ensuring national security;
2. To characterize military cooperation in the national security system, to systematize modern trends in the global and regional geopolitical situation and to substantiate the economic, political and military advantages of the creation of the Union of the countries of the Baltic - Black Sea region;
3. To develop proposals for the development of the economy of Latvia as part of the countries of the Baltic - Black Sea Union.

3. Object and subject of the study

The object of the study is the system of relations in the field of regional military and economic relations in the Baltic - Black Sea region.

The subject of the study is the justification of the economic and military prerequisites for the creation of the Baltic-Black Sea Union in the context of ensuring collective international security.

4. The main hypothesis

Ensuring the country's security at the national and regional levels includes both the development of its own military sector and the use of the advantages of international military cooperation. The work substantiates the existence of a wide range of prerequisites for the creation of a regional union of countries connecting the Baltic and Black Seas. The creation of such a union does not contradict the existing associations - the EU and NATO, but expands the possibilities for economic and military cooperation in the context of the formation of the Baltic-Black Sea corridor.

5. Research methodology

The methodology of research includes a system of scientific - research methods. In the dissertation work are used the principles of dialectics, the unity of theory and practice, and scientific abstraction. The methodological basis of the work is use of the following methods: system-structural analysis, methods of comparative, historical and logical, quantitative and qualitative analysis, analysis and synthesis, expert assessments, SWOT analysis, etc.

6. Main literary sources

The methodological origins of the national security system are laid both in scientific research (J.J. Romm, P. Paleri, Ch. Mayer, A. Wolfers, V. Lippmann, G. Lasswell, P. Rogers, Fels E., Jablonsky D.), and political documents of countries and international organizations (National Security Strategy (NSS)). The role of the military sector in ensuring the national security and economic development of the country is an actual problem of scientific research by J. Black, R. Flint, R. Harris, K. Galai, A.Y. Elveren, A.C. Pigou, C.J. Hitch and Roland McKean, G. Kennedy, T. Sandler and Keith Hartley, P. Hall and A. James, J. Brömmelhörster and other.

The methodological basis of modern research into the problems of military cooperation and partnership is such approaches within the framework of neorealism (the theory of the balance of power - K.Waltz, Huntington S., R.N. Rosekrans, B. Poser, etc.); the theory of the balance of threats by S. Walt; security dilemma theory (John H. Herz, R. Jervis, G. Rose); theory of perception (Perception) by R. Jervis), neoliberalism (R. Kohein (Robert Owen Keohane), J. Nye (Joseph S. Nye), L. Martin (Lisa Martin) and constructivism (A. Wendt, N. Onuf (Nicholas Onuf), E. Haas (E. Haas)).

An actual problem of security issues is the research of various aspects (military, political, economic) of creating alliances, military alliances (Stephen M. Walt, Joshua Alley, M. Olson and R. Seckheiser; Sandler, Mearsheimer, Goldstein, Sandler and Hartley, Garfinkel, Norrlof, 2010; Barrett, Plümper, Neumayer, Alley, Preble, Posen, Brands and Feaver; Fuhrmann).

7. Discussions

The dissertation was discussed at an extended meeting of the Academic Council of the National Military University "Vasil Levski", Veliko Tarnovo. The results of the study were discussed at national scientific conferences and conferences with international participation. The main results were published and presented in 6 scientific publications.

8. Restrictions

The complexity and complexity of the tasks of the dissertation work limit the overall study, so the study was carried out within certain acceptable limits in order to obtain more specific and important results. The boundaries of the study are limited to the study of theoretical and practical prerequisites and features of the implementation of the concept of strengthening the military cooperation of the The Baltic - Black Sea Region as the basis of the "Three Seas" Initiative. Taking into account that scientific research in dissertations focused on the cooperation of the countries of the Baltic-Black Sea region and, in particular, on the influences on the economy of Latvia, and not on all the countries that joined the "Three Seas" Initiative, in this context the BBSU is used with a clear understanding that the BBSU is the basis for the emergence of the Initiative and has been replaced by the corresponding Initiative. That is why the abbreviation BBSU is used in this thesis in this narrow sense.

9. Practical significance of the results of the dissertation work

Scientific novelty:

1. The need to create a new system of collective security in Eastern Europe is substantiated.
2. The prerequisites for the creation of the Baltic-Black Sea Union (BBSU/BCS) in the context of strengthening regional security are studied and systematized.
3. New provisions on the common interests of the countries of the Baltic-Black Sea region in the field of security, economic and political cooperation are developed.
4. A hierarchical model of the composition of the countries of the Baltic-Black Sea Union is developed.
5. Proposals are presented for the development of an economic strategy for Latvia to improve the effectiveness of its participation in the Baltic-Black Sea Union.

Main postulates to be defended:

1. A model for creating an economic and military union between the countries of the Baltic-Black Sea region is defined.
2. Methodological approaches for determining the shares and forms of participation of the countries in the Baltic-Black Sea region are presented.
3. Proposals are made for improving the national development strategy of Latvia.

Theoretical and practical significance

The scientifically substantiated conclusions contain proposals for the development of the processes of international military cooperation between the countries of the Baltic-Black Sea region. Alternative options for the BBSR are proposed, which can be developed in changing environmental conditions. Proposals are made for improving the national development strategy of Latvia. The key tasks and guidelines for Latvia's participation in the BBSR in the context of ensuring collective security at the European and global levels are determined.

The results of the study are tested on real data. The research tasks set have been fully implemented, which is reflected in the corresponding structure of the dissertation work. The dissertation enriches the theory and practice on issues of national and economic security in the context of modern regional and global challenges.

Approbation of the research results.

The main provisions and conclusions of the dissertation research were discussed at the following international scientific and practical conferences: The 19th International scientific conference Information technologies and management (Riga, 2021); International scientific-practical conference "Sustainable development and socio-economic cohesion of the pre-21st century - trends and predictions" (Svishtov, November 8-9, 2021); The International Scientific Conference "Mechanism for Economic Development In The Context

of Global Changes: International Experience” (Riga, 2021); The 20th International scientific conference Information technologies and management (Riga, 2022).

The results of the dissertation research are presented in international indexed journals: IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security (WoS), Three Seas Economic Journal (Baltija Publishing), Economics and Education (Riga, Latvia), ACCESS to Science, Business, Innovation in Digital Economy (Bulgary) and conference proceedings.

II. STRUCTURE AND CONTENT OF THE DISSERTATION

1. Structure of the dissertation

The structure of the work is determined by the logic of the study, its purpose and objectives. The dissertation consists of an introduction, three chapters, a conclusion, a list of references and eleven appendices. The main text is placed on 182 pages. The list of references contains 293 titles. The dissertation includes 15 figures and 26 tables, which present the actual material.

The content of the dissertation is structured as follows:

Content

List of abbreviations

List of tables

List of figures

Introduction

Chapter 1. Theoretical foundations of the study - the essence and role of military and economic cooperation between states

1.1 National Security System: the essence, structure and form of manifestation

1.2 The military sector and its role in ensuring national security

1.3. Military cooperation as an important component of ensuring national security

Conclusions to Chapter One

Chapter 2. Analytical assessment of the development of military cooperation between the countries of the Baltic and Black Seas.

2.1. Features of ensuring the national security of the countries of the Baltic-Black Sea region in the current geopolitical situation

2.2. Comparative characteristics of the scale of the military sector in the context of ensuring collective security in Europe

2.2.1. Analytical assessment of the military potential of the leading countries of the world

2.2.2. Assessment of the level of militarization of the economies of countries

2.2.3. Positions of countries in the production of military products

2.3. Geopolitical and economic prerequisites for the creation of BBSU

Conclusions to Chapter Two

Chapter 3. Perspective directions for the development of Baltic-Black Sea Region in the context of ensuring collective security

3.1. Analytical assessment and model of the Baltic-Black Sea Region
3.2. Prospects for the development of the economic and military potential of the Baltic region (Latvia) in the system of regional collective security.
Conclusions to chapter three
Conclusion
Declaration of Originality
Scientific and Applied Scientific Results and Contributions
References
Appendix

2. Synthesized presentation of the dissertation

CHAPTER 1. THEORETICAL BASIS OF THE RESEARCH - THE ESSENCE AND ROLE OF MILITARY AND ECONOMIC COOPERATION BETWEEN STATES

The category of national security is very complex and multi-level in all forms of manifestation. The allocation and study of military aspects of security must be carried out only in combination with other important forms of manifestation of national security.

First of all, we can determine several key levels of military security: international, regional (collective) and national security (Fig. 1.1). Military security is manifested at each of these levels, but, at the same time, each of them has its own complex system of forms of manifestation. Safety at each level includes a whole complex of different forms of safety (military, political, economic, etc.). Moreover, each of them cannot be considered in isolation from other forms.

In general, the main characteristics of national security are determined by its complex nature, the ambiguity of interpretation and the latitude of approaches. For the most part, the definitions of national security are concentrated on the level of military security and the ability to withstand political threats. According to Walter Lippmann, under national security, means refers to the lack of the need to sacrifice their legitimate interests in the name of avoiding war (table 1.1).

Figure 1.1. - Hierarchy of security levels

In the modern world, the understanding of national security only as the absence of threats is limited due to the impossibility of a complete absence of threats or risks, so national security should be understood not only as the absence of threats, but above all - as the country's ability to resist such threats, to minimize risks or the ability to eliminate them.

The following conclusions are presented to chapter 1:

1. Military security is understood as the state of the country, in which there are opportunities to neutralize or stop destructive attempts to harm or threaten an individual, society, state, world community, destabilize peaceful coexistence. This type of security is designed to ensure the gradual development of a given state or society (economic, technological, etc.).

2. The national security system includes a multi-level and multi-faceted set of elements of state strategy and policy aimed at ensuring the peaceful functioning and development of the country. Ensuring national security includes internal and external aspects. The internal aspect is associated with the creation of its own military potential, which is necessary to solve the main tasks defined by the state's strategic documents. The external aspect is ensured through relations with other states (partners, neighbors, allies).

3. The functioning of the military economy sector is designed to create internal military potential. The generalization of existing approaches to defining the military economy allowed it to be defined as a part of the economy directly related to the production of weapons and the functioning of the armed forces. The issue of defining the product - the result of the military economy - is not easy. The paper justifies the author's position on the need to distinguish two levels of the results of the military economy: the first has a direct impact on the military industry; the second has significance for the whole society. On this basis, we are talking about the value that defense brings as a public good: the security of the population and the country; protection from terrorism; impact on economic growth and technological progress.

4. The history of military cooperation between states is very old and gives many examples of such cooperation, when states join forces to ensure their external security. Such cooperation is always based on the commonality of state interests of the countries, which can be situational or strategic in nature. The methodological basis of modern research on the problems of military cooperation and partnership are conceptual approaches such as neorealism, neoliberalism and constructivism.

5. International military cooperation is a complex set of relations between states in the military sphere, structured by: levels, goals, directions, areas, forms of implementation, assessment of the strategic situation, exchange of scientific and technical information, mutual assistance in training, etc.

6. A common form of strengthening collective security is the formation of military coalitions, blocs and alliances. This practice has a long history and in itself there is no doubt about its expediency and effectiveness. The number of

alliances in the modern world is not clearly defined, since there are different approaches to counting. Of particular interest is the creation of an alliance of the countries of the Black Sea and Baltic regions in one axis, which would allow us to successfully solve a wide range of tasks related to military, transit and economic development.

7. The high turbulence of the modern world, the increase in the number and degree of threats create a situation in which collective security can be guaranteed only by a multi-level and multi-stage system of blocs and organizations. Of course, there are key players, such as NATO, that set the tone and the general trajectory for development and cooperation. But this basic structure can be supplemented by a whole system of smaller blocs that focus on regional or functional aspects of security. In our opinion, it is such a multi-stage, multi-level system that is the basis for the flexibility and strength of the overall security system.

CHAPTER 2. ANALYTICAL ASSESSMENT OF THE DEVELOPMENT OF MILITARY COOPERATION BETWEEN THE COUNTRIES OF THE BALTIC AND BLACK SEAS (BS-BS)

The current geopolitical situation is developing under the decisive influence of such processes as globalization, regionalization, digitalization, virtualization and networkization of most of the interconnections and relations between national and global actors of different levels. In addition, a distinctive feature is extreme turbulence: the situation and the balance of power in the world are changing very rapidly. What we knew or believed a year ago may change significantly or even lose its meaning in new circumstances. The development of a hotbed of instability in the Middle East (Afghanistan, Iraq, Kuwait, Syria), the terrorist attacks of September 11, 2001, regional military conflicts in the Balkans, and, finally, Russia's unjustified aggression in Ukraine. Undoubtedly, all these events are milestones in the formation of not only a new world order, but in general - global civilizational shifts.

Therefore, speaking of some modern process, we mean the main trend, which, at the same time, is constantly acquiring new aspects and meanings. Randomness and uncertainty are becoming integral features of today. Predicting events is becoming increasingly difficult, even based on the most serious analytical studies. This is evidenced by the appearance of the most polar forecasts regarding the future scenario of human development: on the one hand, the deployment of a protracted global war, on the other, the triumph of democracy and economic progress as a result of the resolution of modern conflicts.

The all-encompassing process of modernity is globalization, which not only does not exclude, but is also successfully accompanied by regionalization, localization, as well as the development of national identity and identity. Many

countries are trying to preserve their national characteristics, culture, language, etc.

Despite the successes achieved since the Second World War in achieving stable peace and order, we can state a constant increase in the number of new threats to the security of countries and peoples. Singling out such a phenomenon as terrorism as a separate threat. Aggravation of painful imperial ambitions of the Russian Federation. Islamic fundamentalism and interethnic conflicts in Arab countries. All these and many other processes exacerbate the need to create military alliances and alliances for security purposes.

The creation of any alliance is always conditioned by the presence of external threats. Naturally, the increase in the number of threats creates prerequisites for the development of new forms of cooperation within existing military alliances.

The purpose of this study is not the history of NATO's development, but its current stage - its characteristics, potential and development trends, taking into account the prevailing circumstances.

Russian aggression against Ukraine is a new factor and quite unexpected in scale, despite the constant readiness to see this threat. Its impact on the strength and further development of NATO remains to be assessed in future studies. There is no doubt that the threat from the East was not exaggerated, that it was really serious and even underestimated. Despite the data of analysts, the scale of today's aggression raises many questions related not only to the need to strengthen the alliance, but also to resolving future issues of Russia's status in the world.

There is every reason to believe that not only the collective security system in Europe needs a radical overhaul, but also the entire global security system in the world. The Russian war in Ukraine has made obvious the need to build a radically new order of international security and its guarantees.

The history of the Black Sea region shows that it has always been the subject of conflicts. Since the Black Sea connects Europe and Asia, the struggle for transport routes (sea and land) has been going on for many centuries. Periods of relative calm were accompanied by new wars and conflicts, which confirms the great strategic importance of this region. The Black Sea region is multicultural and multinational, encompassing the peoples of Slavic, Turkic, Caucasian cultures. Despite the mixed ethnic composition and a long history of border disputes in the region, at the moment these problems do not pose a risk to the violation of regional security and there is no reason to talk about the threat of igniting any inter-ethnic conflicts. Undoubtedly, there are problems of stable economic development, overcoming corruption, formation of an effective management system and entry into the single European space. The main threat remains the aggressive policy of the Russian Federation, which requires a rethinking of the entire system of collective security in Europe.

The Baltic region is part of the security system in northwestern Europe. This basin includes 9 coastal countries (Sweden, Finland, Russia, Estonia, Latvia, Lithuania, Poland, Germany and Denmark), as well as neighboring countries - Belarus, the Czech Republic, Slovakia, Norway and Ukraine. By the way, the composition of the Baltic region in different sources is called differently. There is a widespread position to consider only coastal countries as the Baltic region. Quite often, under the Baltic countries they mean only Estonia, Latvia and Lithuania. At the same time, Denmark, Iceland, Finland, Norway and Sweden are classified as Nordic, Nordic countries. Collectively, they are often referred to as the North-Baltic countries.

The activation of the idea of the Baltic-Black Sea Union in 2015 is a reaction to the Minsk agreements, which were perceived as a compromise between Russia and the EU countries, mainly Germany and France, at the expense of the interests of Ukraine. Therefore, the statement of this idea by the most developed and politically influential country in Eastern Europe - Poland - cannot but mean a gradual strengthening of the activity of both the countries included in the association and the Baltic-Black Sea Union. Another reason for the revival of the idea of such cooperation is the presence of obvious problems in the modern system of European and global security.

Another reason for the revival of the idea of BBSU is the presence of obvious problems in the modern system of European and global security. The Baltic countries have historically shared common interests of the broadest kind: economic, political and security. The economies of these countries successfully cooperate and complement each other. The mentality and cultural traditions of their populations are very close, based on European and civilizational values.

The formation of a transport corridor within the Baltic-Black Sea region is a particularly important area, as it will ensure the supply of energy resources from the countries of the Caucasus, the Middle East and Central Asia. The Baltic-Black Sea Union (BSU) is positioned at the crossroads between East and West, North and South. The strengthening of this union (both economically and politically) contributes to the implementation of very important functions as a powerful transit corridor between the Black, Mediterranean, Caspian and Baltic Seas. A strategically important consequence of this would be the reduction (if not the elimination) of dependence on Russian energy resources. Equally important is the creation of reliable logistics corridors for the transportation of various goods. Latvia expresses interest in the creation of the shortest waterway "Daugava-Dnieper". Railway transport has been established along the international transport route Ilichovsk-Klaipeda, which, provided it is connected to the ferry-railway line operating between Ukraine and Turkey, gains access to the Middle East.

The formation of a collective security system is taking place in the new conditions of the world order. The change in the world order as a result of military conflicts and the increase in hot spots in the world, the increase in

threats and the formation of centers of military gravity, the inability of existing institutions to resolve the situation lead to the need to develop new security mechanisms.

Building the Baltic Sea Black Sea model involves ensuring security in the Eastern European region, including such countries as: Lithuania, Latvia, Estonia, Poland, Moldova, Ukraine, Romania, Bulgaria, Finland, Sweden, Denmark, Poland, Germany, Turkey, Georgia. At the same time, in our opinion, the assessment of the possibilities of cooperation between these countries should be based on the foundation of the general characteristics of the military potential of the main countries.

The level of militarization of almost all regions of the world, and especially the Baltic countries and Eastern Europe, is actively increasing, which is due to the presence of serious active threats. An increase in the level of militarization is also observed throughout the Eastern European region, programs have been launched to strengthen state orders and purchases, modernize the army and equipment, and transition from Soviet standards for weapons to NATO standards (Fig. 2.1.).

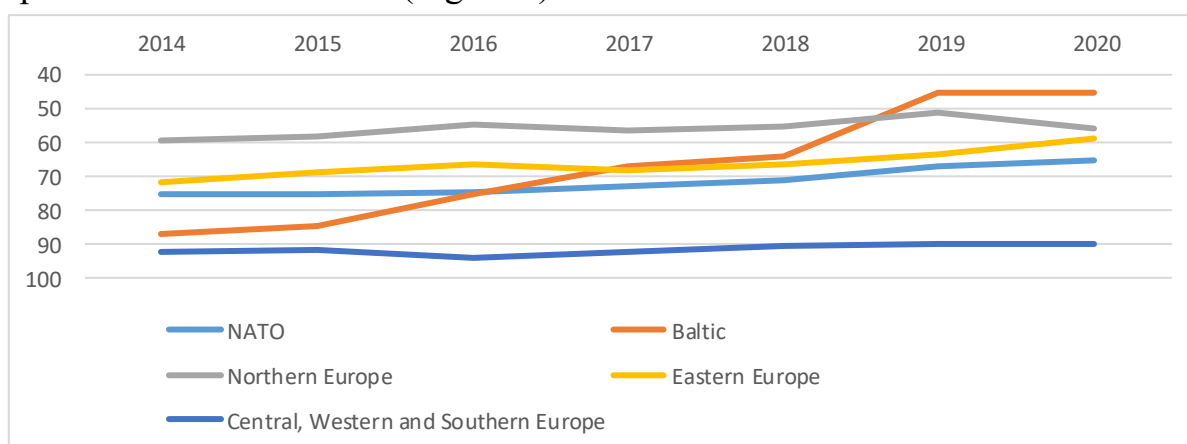

Figure 2.1. – Dynamics of the positions of regions in the Global Militarization Index

In general, the budget of NATO countries for defence increased in 2015-2022. from \$910,407 million to \$1,050,779 million, representing an overall increase of 15.5%. On average, the share of military spending in GDP of NATO countries is 2.57% in 2022. The BES countries among the NATO countries occupy a small part of the total budget, but it is growing. If in 2015 the total budget of Lithuania, Latvia, Estonia and Poland amounted to 1%, then already in 2022 their share in the total budget was already 1.4%, which is quite a significant indicator for such small countries. In general, the BES countries in 2021 entered the TOP-10 countries with the highest level of defence budget.

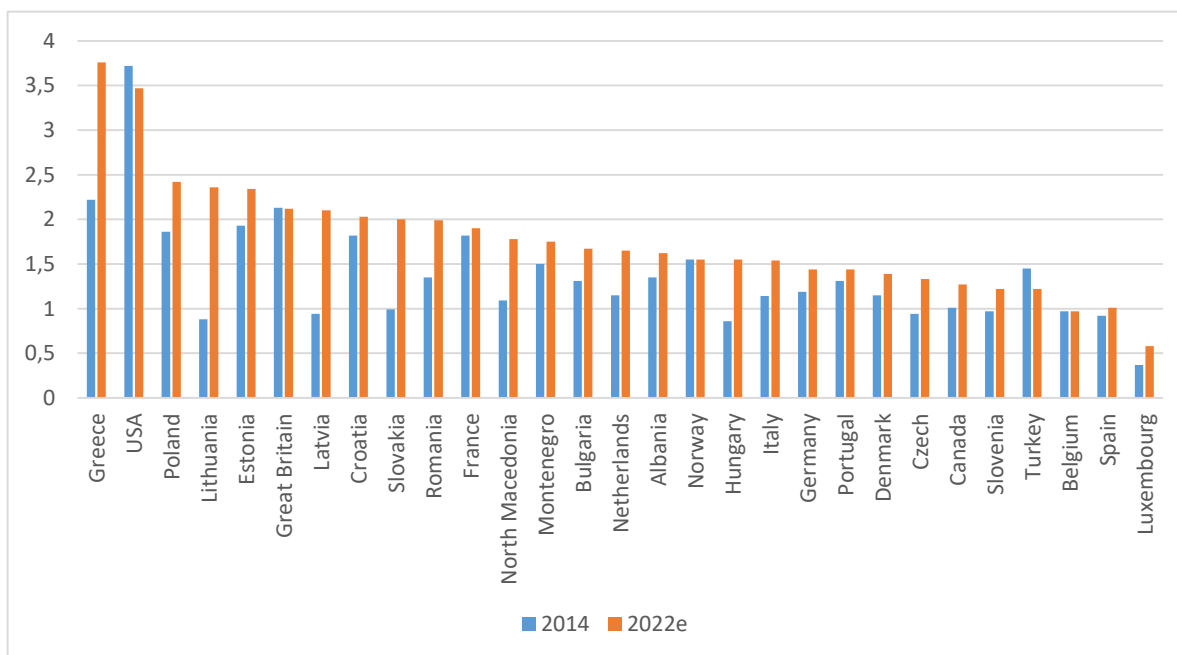

Figure 2.2. – Defence expenditure as a share of GDP (%), 2014-2022 (Defence Expenditure..., 2022)

Based on these data, the Global Spending Index is formed, which is part of the Global Militarization Index. It is worth noting that this indicator (the percentage of spending on military purposes relative to the GDP of countries) tended to decrease until 2018 (Fig. 2.3):

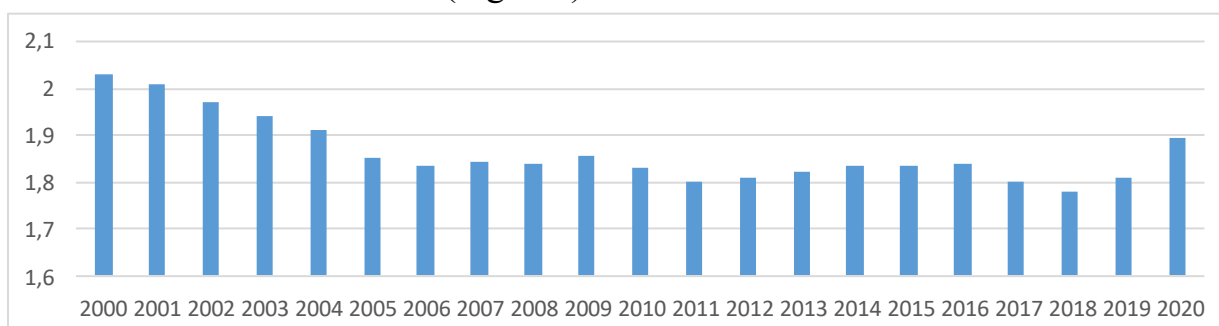

Figure 2.3. – Dynamics of the Global Spending Index, % of GDP (Global militarization..., 2021)

The world military industry, a certain specialization of countries in special-purpose equipment is being formed. It should be noted that the United States of America is the undisputed leader in the global industry both in terms of the number of companies and in terms of sales, with a share of more than 30% of the world production and sales of military products (Fig. 2.6):

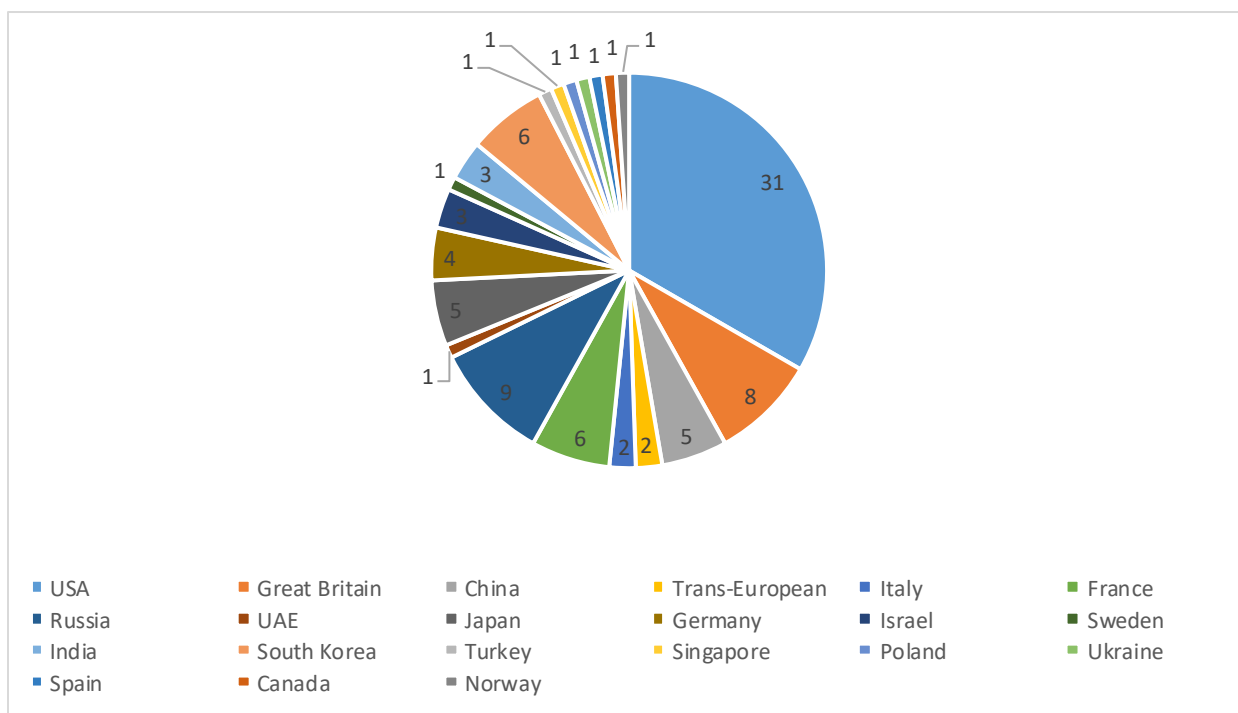

Figure 2.6. – Structure of the world military industry market, 2020

The largest number of large military companies is concentrated in the USA, the second place is behind the Russian Federation, followed by Great Britain and France, however, the gap between the countries is quite large, which indicates the unconditional leadership of the United States. This rating does not include companies from the Baltic countries at all, which indicates a rather low potential of this region, which is unacceptable in the conditions of war and increased tension on the European continent.

The emergence of new challenges and threats in the modern world actualizes the issue of creating alliances and sub-alliances that could ensure security issues in the Baltic countries and Eastern Europe. This, in turn, requires the definition of a new security system built taking into account regional interests and new approaches to the system of collectively ensuring stable development.

Based on this, it is important to form a new regional sub-alliance in Europe to ensure security. The Baltic countries in the modern world are becoming not only active participants in the processes of collective security, but also receive the status of guarantors of such a status in view of the presence of aggressor countries in the neighborhood, which are Russia and Belarus. The Baltic and Black Seas are becoming to some extent the centers of conflicts, the importance of sea routes is difficult to overestimate, given the experience of Ukraine and the inability to ensure foreign trade during the occupation of seaports and blocking the Black Sea.

The formation of military alliances leads to increased interaction between states in both the military sector and the economy. First of all, the level of trade between states increases both in the defense sector and for dual-use goods. The

increase in international trade leads to an increase in wealth for the states - trading partners, members of the alliance. Within the alliances, a practically unified security system is formed, which operates according to the same standards, which in turn requires and leads to an increase in trade in these specific goods. For example, the formation of a single standard for weapons requires the development of such a system for all states of the alliance, which leads to an increase in the ability to protect both individual states and the alliance as a whole. In the process of forming an alliance, there is a strengthening of control over trade policy and the formation of common standards within the framework of military policy or security policy and protection from real or potential threats. The existence of alliances leads to an increase in trade flows precisely within their framework, which begin to function to provide security against opportunistic states, and especially states that demonstrate adaptive trade policies. This leads to an increase in trade, military, energy and other types of potential (Gowa J., Edward D. Mansfield, 2004).

The formation of military alliances leads to increased interaction between states in both the military sector and the economy. First of all, the level of trade between states increases both in the defense sector and for dual-use goods. The increase in international trade leads to an increase in wealth for the states - trading partners, members of the alliance. Within the alliances, a practically unified security system is formed, which operates according to the same standards, which in turn requires and leads to an increase in trade in these specific goods. For example, the formation of a single standard for weapons requires the development of such a system for all states of the alliance, which leads to an increase in the ability to protect both individual states and the alliance as a whole. In the process of forming an alliance, there is a strengthening of control over trade policy and the formation of common standards within the framework of military policy or security policy and protection from real or potential threats. The existence of alliances leads to an increase in trade flows precisely within their framework, which begin to function to provide security against opportunistic states, and especially states that demonstrate adaptive trade policies. This leads to an increase in trade, military, energy and other types of potential (Gowa J., Edward D. Mansfield, 2004).

Such a union is a top-down alliance, i.e. a political decision becomes the basis for strengthening interaction and ties between states. In the conditions of war in Eastern Europe, such ties can be established much faster, which is caused by the need for a quick response and development of ways to solve problems. The economic justification for military alliances has been considered in academic works, but there have been no such alliances since World War II, with the exception of the NATO bloc, which is global in nature and is expanding,

including with Sweden and Finland submitting applications in 2022 (Lebedeva O., 2022).

Based on the results of the creation and functioning of military-political alliances, their economic efficiency is calculated. The key parameters for assessing the effectiveness of trade and political alliances are changes in the population, the length of borders (including common ones), the level of GDP, the similarity of economies, the level and dynamics of trade between member countries of the alliance and between external countries with the alliance, the level of militarization and power political influence on the countries of the alliance.

Analyzing the possibilities of creating the Baltic-Black Sea Union, we can determine the advantages of such a military-political sub-alliance both in terms of security and in matters of economic alliance. In our opinion, there are objective prerequisites for the creation of such a union of the widest range. First of all, it should be clarified that we will talk about BBSU in different formats. BBSU_1 - represents the very core of this union, Poland, Latvia, Lithuania, Estonia and Ukraine. BBSU_2 includes, in addition to the named countries, Great Britain. BBSU_3 - plus countries with access to the Baltic and Black Seas (Sweden, Finland, Germany, Denmark and Bulgaria, Romania, Turkey and Georgia). In addition, this union (BBSU_4) may include countries that are landlocked but interested in participating (Moldova, Croatia, Czech Republic, Slovakia, Hungary, Greece, Belarus, etc.). In this case, the political aspirations of different countries do not matter, it's just about potential participants. In BBSU_3 and BBSU_4, the composition of countries can also be different, since it is clear that not all countries can join this alliance at the same time. Thus, we can conclude that the BBSU union can become a very powerful economic creation, since it will unite both resource-rich countries and fairly developed countries that have formed their specialization in the new conditions of the digital economy. Of particular importance in the context of economic prerequisites is the transport factor - the formation of a through transport corridor between the Black and Baltic Seas. This corridor can be provided by almost all types of modern transport: road, rail, pipeline, river. The implementation of this project will certainly increase traffic flows and reduce the time of transportation of various goods and passengers from the eastern regions to Europe.

An analysis of the features and processes of the development of military cooperation in the world, in Europe and the Baltic-Black Sea region made it possible to systematize modern global and regional trends; conduct a comparative analysis of the scale of the military sector in the leading countries and countries of the BBSU; evaluate the geopolitical, economic and military prerequisites for the development of the Baltic-Black Sea cooperation and draw the following conclusions:

1. The modern system of collective security in Europe needs a fundamental revision, as does the entire system of global security in the world. The current geopolitical conjuncture is characterized by extreme turbulence: the situation and balance of power in the world are The modern system of collective security in Europe, as well as the entire system of global security in the world, needs a fundamental revision. The growth of tension in various regions is leading not only to the formation of a new world order, but also to global civilizational changes - the construction of a radically new system of regional, collective, pan-European and even global security. The peace achieved after the Second World War is becoming increasingly uncertain.

2. Analytical assessment and comparative characteristics of the development and scale of the military sector in the states and regions of the world include, first, an assessment of the available arsenal of weapons and other resources (significant for military security); secondly, an assessment of financial resources directed to the functioning of the defense sector. In global analytics, the following tools are used to carry out such an assessment: The Global Firepower Index (GFP) is an integral indicator of the military power of a given country, based on the aggregation of a large set of more detailed indicators on the presence of various forms and types of weapons, with 142 countries being assessed annually; Militarization Index (GMI) – an assessment of the level of military spending, GDP and healthcare spending. The undisputed leader in terms of military spending (in absolute and relative terms) is the United States.

3. In recent years, there has been a steady increase in defense spending in absolute and relative terms: 2020 - 1981 billion US dollars, an increase of 2.6%; 2021 - 2113 billion US dollars (growth - 0.7%). Since the 2009 crisis, military spending has increased: in Africa by 5.1%, in Europe by 4%, in the Americas by 3.9%, in Asia and Oceania by 2.5%. According to the Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), the top 5 in 2021 are the USA, China, India, the UK and Russia, which together account for 62% of all spending.

4. The defense budget of NATO member states is increasing by a total of 15.5% in 2015-2022. On average, the share of military spending in the GDP of NATO countries is 2.57% in 2022. The BCR countries among NATO countries occupy a small part of the total budget, but it is growing. If in 2015 the total budget of Lithuania, Latvia, Estonia and Poland amounted to 1%, but in 2022 their share in the total budget was 1.4%, which is a significant indicator for such small countries. In 2021, the BCR countries entered the TOP-10 of the countries with the highest level of defense budget.

5. The formation of military-political alliances is a necessary condition for ensuring security in modern conditions. The development of cooperation in the Black Sea-Baltic region in terms of building a North-South vertical, the Baltic-Black Sea axis has great prospects. The idea of creating such an axis has a long history and in the modern context it can unite countries that are ready to develop

military, economic and other forms of cooperation in a wide range of areas of public life.

6. The Baltic region demonstrates a relatively stable increase in the level of militarization. The highest level is demonstrated by the Baltic countries and Eastern Europe, which is associated with the growing threat from Russia and Belarus, which at the current stage of international relations are considered aggressor countries and threat countries. The increase in the level of militarization is confirmed both by the Global Firepower Index, with the small Baltic countries in this regard having relatively low positions, and by the Militarization Index, in the calculation of which the Baltic countries occupy a high position, since the relative indicators in these countries are high.

7. The formation of alliances and sub-alliances brings with it both military-political and economic benefits. Economic modeling confirms that economic benefits arise primarily from the intensification of trade. A significant number of military alliance treaties have separate articles that regulate trade relations and are aimed at or contribute to increasing productivity and liberalizing trade in both military (dual) use goods and trade in general. This contributes to increasing the economic potential of partner countries or member states of the alliance, which in turn leads to an increase in the capabilities for building a security system.

CHAPTER 3. PERSPECTIVE DIRECTIONS FOR THE DEVELOPMENT OF BALTIC - BLACK SEA REGION IN THE CONTEXT OF ENSURING COLLECTIVE SECURITY

The formation of a military doctrine for the development of the economy is an important task in the context of open wars or military conflicts in Europe, as well as the formation of a new system of world order. In this regard, an important aspect is the creation of new military-political alliances (both formal and informal), which is especially important for small countries with relatively insignificant military potential.

The construction of alliances should be considered taking into account all the circumstances: military, political, economic, historical and security. In connection with the open aggression of Russia against Ukraine, the support of Belarus for such an invasion, the world community is considering various options and new models for the formation of a collective security system, including the possibility of creating a Baltic-Black Sea Union or an alliance of the Baltic states, Poland and Ukraine. All countries that are part of the Black Sea-Baltic bloc occupy quite high positions in the world ranking of military power, but the highest positions are for large countries. Let us consider the individual indicators of the Baltic states, partner countries and aggressor countries (Table 3.1):

Table 3.1. – Positions of individual countries in the Global Fire Power (2023 Military Strength Ranking...)

Place 2022	Place 2023	Country	Rating 2022	Rating 2023
2	2	Russia	0,0501	0,0714
22	15	Ukraine	0,3266	0,2516
24	20	Poland	0,4179	0,3406
52	60	Belarus	0,8169	1,0485
85	93	Lithuania	1,7083	1,9026
94	95	Latvia	2,2758	1,0161
108	104	Estonia	2,6558	2,0686

An increase in the Militarization Index in Eastern Europe is accompanied by an increase in territorial disputes. This is, for example, the unsettled conflict in Nagorno-Karabakh, North Ossetia and Abkhazia, Transnistria, Chechnya, where Russia acts both as an arms exporter and as an active party to the conflict. It should be noted that in Europe the most militarized countries are Armenia, Russia, Greece, Cyprus, Azerbaijan, Belarus, Montenegro, Turkey, Ukraine and Finland.

Although the Baltic countries do not have a sufficient reserve of their own military forces, however, they are NATO members and receive significant support from the alliance. For example, there are 16,000 active military personnel in Lithuania, 15,000 reservists, and 11,000 paramilitaries (Lithuania Military..., 2023). At the same time, the largest aggressor country, Russia, has 850,000 active personnel, 250,000 reserve and 250,000 military or paramilitary formations (Russia Military ..., 2023). The ratio of the military forces of the Baltic countries, a comparative analysis with partner countries can be seen in Fig. 3.1:

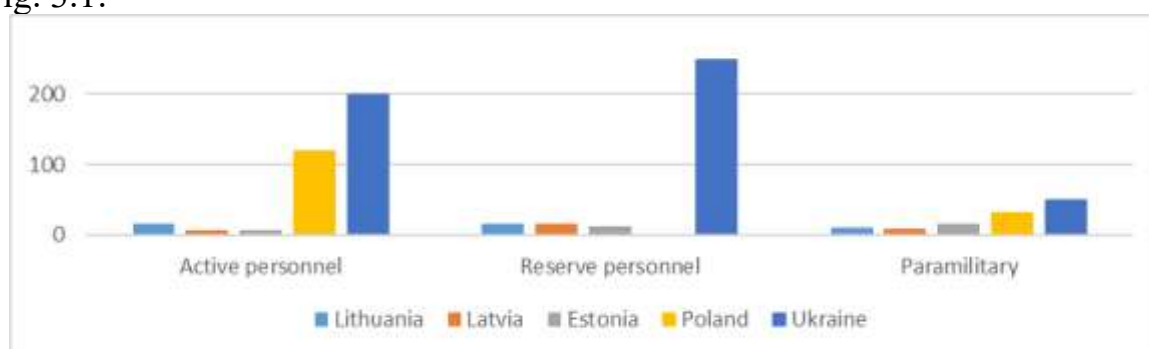

Figure 3.1. – Comparative analysis of the indicator "Military strength" of the Baltic countries and partner countries, people, 2022

The Baltic countries do not have sufficient military potential compared to the nearest aggressor country, but even the comparison of NATO countries and Russia is not convincing enough in terms of quantitative indicators (Table 3.3):

Table 3.3. – Military forces in the Baltic region and individual countries (Samuel Ramani, 2022)

	Denmark	Germany	Norway	Poland	Estonia	Latvia	Lithuania	NATO	Russia
Active personnel	15 400	183 500	23 350	114 050	7 100	6 250	22 000	371 650	900 000
Reservists	44 200	30 050	40 000	-	17 500	11 000	7 100	149 850	2 mill.
Main battle tanks	44	245	36	808	0	3	0	1136	2840
Infantry fighting vehicles	44	710	91	1 611	44	0	22	2522	5220
Artillery	32	262	191	719	188	100	91	1583	4684
Principal surface combatants	5	10	4	2	0	0	0	21	31
Attack submarines	-	6	6	3	0	0	0	15	38
Combat aircraft	44	228	68	94	0	0	0	434	1160
Attack helicopters	9	51	0	0	0	0	0	60	394

When comparing military potentials, it is necessary to take into account the quality of weapons and the possibilities of their use. Ukraine's experience in direct military confrontation indicates that only the quantitative availability of certain weapons is not a guarantee of victory on the battlefield. In addition, a qualitative comparison of certain types of weapons, such as multiple rocket launchers or heavy weapons, with modern guidance systems indicates the prevalence of new technologies and their undoubted advantage.

The scale of attention of the Baltic countries to the military sector is also revealed quite indicatively when analyzing the financing parameters (Table 3.4):

Table 3.4. – Military expenditure by country, 2000-2021

Country	in constant US\$ m. (SIPRI Arms..., 2022)			as percentage of gross domestic product			as percentage of government spending			per capita in current US\$ (SIPRI Military..., 2022)		
	2000	2020	2021	2000	2020	2021	2000	2020	2021	2000	2020	2021
Russia	23584	66838	63485	3,3%	4,3%	4,08%	10,8%	11,4%	10,79%	63,0	422,9	451,7
Poland	5350	12815	13002	1,8%	2,2%	2,12%	4,4%	4,4%	4,63%	81,6	344,2	362,7
Ukraine	1185	5995	13002	2,2%	4,1%	3,23%	6,1%	8,8%	7,83%	14,3	135,5	136,7

Lithuania	290	1135	13002	1,2%	2,1%	2,02%	3,4%	5,3%	4,80%	40,1	430,0	461,2
Belarus	186	785	726	1,3%	1,3%	1,16%	..	30,8%	30,00%	14,2	89,4	80,8
Latvia	134	739	774	0,9%	2,3%	2,28%	2,4%	5,2%	4,76%	29,4	401,3	442,8
Estonia	175	687	704,8	1,4%	2,3%	2,16%	3,8%	5,7%	4,85%	56,0	528,5	576,6

Despite the successes after the Second World War in achieving stable peace and order, we can note a constant increase in the number of new threats to the security of states and peoples. Separating such a phenomenon as terrorism as a separate threat. The creation of any alliance is always conditioned by the presence of external threats. Naturally, the increase in the number of threats creates prerequisites for the development of new forms of cooperation within the framework of existing military alliances. It is obvious that due to the current situation in the context of the military conflict and military aggression of Russia in Ukraine, as well as its constant threats, including to the Baltic countries, it is necessary to strengthen the eastern flank of Europe. The creation of an additional shield can be facilitated by the formation of such a sub-alliance, which is capable of protecting the eastern border of Europe and forming a barrier between European countries and aggressor states. The Baltic states and all bordering countries are interested in strengthening their defenses, and therefore they can enter the proposed by Britain new military alliance, which would unite Poland, Ukraine, the Baltic states and possibly Britain. In some sources, Britain is also included in this regional union as a special subject and coordinator. The statement about such an alliance was made by Prime Minister B. Johnson.

Such an alliance can have both military and economic significance. Within the framework of the Baltic-Black Sea Union, a separate economic forum is being formed – the Baltic-Black Sea Economic Forum (About Forum, 2022). The existence of such a military alliance (BBSU) does not contradict NATO and does not lead to any changes in its structure. It can be called a sub-alliance, and its goals, mission, and tools for interaction should be in the mainstream of the NATO bloc. Its basic characteristic is the consideration of regional interests and the emphasis on the creation of an integrated system of interaction within the countries of the Baltic-Black Sea region.

Therefore, the creation of the BES is not an alternative to NATO or the EU. The development of this union should take place only in the general context of the unification of states. The presence of prerequisites and common goals of cooperation can become the basis for its creation. The key goal for the implementation of the BES is the development of subregional cooperation in the economic, political, cultural, educational and military spheres. The main areas of cooperation should be the following: investment cooperation (including in the military sphere); creation of unified transport systems and corridors; comprehensive assistance for cultural and educational cooperation at the

national, regional and local levels; creation of a subregional security system (under the auspices of NATO).

Formal statement of the problem in the process of applying the method of analysis of hierarchies: Let there be a set of alternatives (solutions): $A_1, A_2, \dots, A_k$. Each of the alternatives is evaluated by a set of criteria: $K_1, K_2, \dots, K_n$. It is required to determine the best solution.

Stages of applying the method of analysis of hierarchies:

1. Preliminary ranking of criteria, as a result of which they are arranged in descending order of importance (significance).

2. Pairwise comparison of criteria by importance on a nine-point scale with the compilation of an appropriate matrix (table) of size $(n \times n)$. The system of paired information leads to a result that can be represented as an inversely symmetrical matrix. The element of the matrix a_{ij} is the intensity of the manifestation of the element of the hierarchy i relative to the element of the hierarchy j , estimated on an intensity scale from 1 to 9, where the estimates have the following meaning (Table 3.5):

Table 3.5. – Matrix of elements and scores ranked by intensity scale

Degree of significance v_{ij}	Definition	Explanation
1	Equal importance, or equal Importance	Two actions contribute equally to the achievement of a goal
3	Some predominance of the significance of one action over others (weak / moderate significance)	There are some arguments in favor of preferring one of the actions, but not convincing enough
5	Significant importance (superiority)	There are reliable judgments or logical conclusions for preferring one of the actions
7	Strong significance (strong superiority)	There is strong evidence in favor of one action over another
9	Absolute significance (very strong superiority)	The degree of preference is set absolutely
2, 4, 6, 8	Intermediate values between two neighboring judgments	For a situation where a compromise judgment is needed
Reciprocal values $1/v_{ij}$	The action j , when compared with i , is assigned the inverse value	When comparing two actions in reverse order, the scale value v_{ij} acquires the inverse value $1/v_{ij}$

At the same time, when conducting pairwise comparisons, when comparing elements, for example, K_1 and K_2 , the following questions are asked:

- which one is more important or has more impact?
- which one is more likely?
- which one is preferable?

In this work, the composition (i.e., the countries that are members of the alliance) of the Baltic-Black Sea Union (BBSU) represent alternatives and form the third level of the hierarchy. The criteria are: economic, military,

geographical and human potentials of the BBSU. The criteria form the second level of the hierarchy. The top (first level) of the hierarchy is the goal - to choose the optimal composition of the countries participating in the BBSU. The hierarchical model of the task is shown in Figure 1. For the hierarchy, 5 matrices are compiled: one for the second level and 4 for the third level, which are presented in the form of tables.

The purpose of this model is to create a military-political alliance - the Baltic-Black Sea Union - to ensure reliable protection of European countries from aggression from Russia and Belarus (Fig. 3.3).

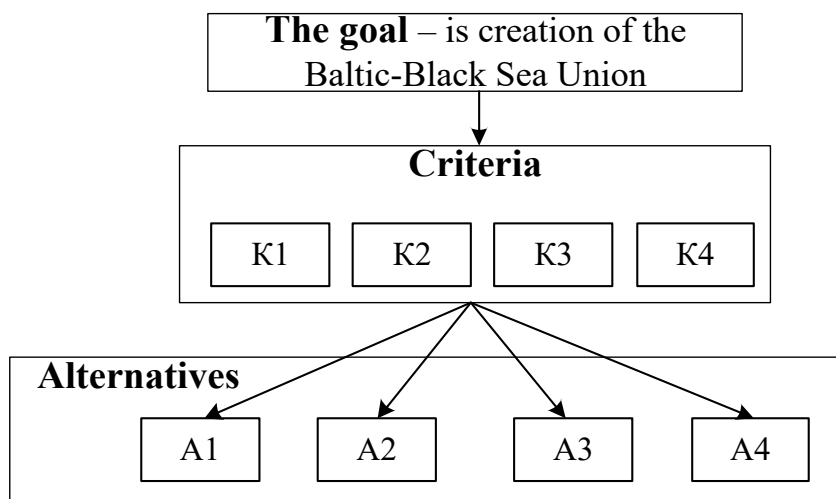

Figure 3.3. – Hierarchical model for selecting countries within the Baltic-Black Sea Union (Source: self-developed by the author)

The following criteria were chosen for the creation of the BBSU:

K1 - economic potential, the assessment was carried out on the basis of the average value of GDP per capita of each of the alliances;

K2 - military potential, i.e. the existence of a common military and defence power of such an alliance;

K3 - geographical potential, that is, what part of the border will be closed by such an alliance (to make a decision, Fig. 2 shows a map of the border between the countries of the Baltic-Black Sea region, Russia and Belarus);

K4 - human potential, i.e. the number of personnel in military service in the armed forces of the union.

The study of the influence of criteria on the overall goal is given in Table 3.6. and 3.7.

Table 3.6. – Criteria comparison matrix

Criteria	K1	K2	K3	K4	Eigenvector	Weight
K1 - economic P	1	3	3	5	2,59	0,469
K2 - military potential	0,333	1	5	7	1,85	0,335
K3 - geographical potential	0,333	0,200	1	7	0,83	0,150
K4 - human potential	0,200	0,143	0,143	1	0,25	0,046
sum					6,79	

Source: calculated and compiled by the author himself

Table 3.7. – Scale of relative importance (Saati T.L., 1993)

Quantitative value	Degree of importance/significance
1	Equal importance
3	Some predominance of the significance of one action over others (weak / moderate significance)
5	Significant importance (superiority)
7	Strong significance (strong superiority)
9	Absolute significance (very strong superiority)

At the next level of the hierarchical model, alternatives are compared for each criterion (Table 3.7). We have proposed the following possible alternatives for countries participating in the BBSU:

A1 - the BBSU includes Latvia, Lithuania, Estonia and Ukraine, in this composition the alliance will close a significant part of the land part of the border and partly the basins of the Black and Baltic Seas. With such an alternative, the issue of border areas (geographical potential) and human potential is significantly closed. But the military and defence potentials are not being realized enough.

A2 - Poland is added to the countries included in A1. This will increase the military, defence and human potentials.

A3 - Finland is added to the countries included in A2. This will increase the military, defence and human potentials. In addition, the duration of the border with the Russian Federation, which will also be under the control of the BBSU, will increase.

A4 - an option when Belarus joins the countries of Latvia, Lithuania, Estonia, Ukraine, Poland and Finland. Yes, such an option is unlikely, at least until the political power in Belarus changes, but it is possible. This will reduce the military threat to the Baltic countries, as well as increase the geographical potential of the BBSU. There will be no significant changes in military and defence potentials.

Table 3.8. – Matrix of pairwise comparisons of the importance of alternatives for each criterion

<i>According to the criterion K1 - economic potential</i>					Eigenvector	Weight
Alternative	A1	A2	A3	A4		
A1	1	1/5	1/9	3	0,51	0,092
A2	5	1	1/7	5	1,37	0,249
A3	9	7	1	9	4,88	0,884
A4	1/3	1/5	1/9	1	0,29	0,053
sum					7,06	1,0
<i>According to the criterion K2 - military potential</i>					Eigenvector	Weight
Alternative	A1	A2	A3	A4		
A1	1	1/3	1/9	1/4	0,31	0,046

A2	3	1	1/7	1/4	0,57	0,084
A3	9	7	1	1	2,82	0,415
A4	4	4	1	1	2,00	0,295
sum					5,70	1,0
<i>According to the criterion K3 - geographical potential</i>					Eigenvector	Weight
Alternative	A1	A2	A3	A4		
A1	1	1/5	1/9	1/5	0,26	0,047
A2	5	1	1/8	1/3	0,68	0,122
A3	9	8	1	1/3	2,21	0,401
A4	5	3	3	1	2,59	0,469
sum					5,74	1,0
<i>According to the criterion K4 - human potential</i>					Eigenvector	Weight
Alternative	A1	A2	A3	A4		
A1	1	1/5	1/9	1/3	0,29	0,053
A2	5	1	1/7	1/3	0,70	0,127
A3	9	7	1	1/3	2,14	0,388
A4	3	3	3	1	2,28	0,413
sum					5,41	1,0

Source: calculated and compiled by the author himself

An analysis of the results shows that the third alternative (A3) has priority according to the criteria of "economic potential" and "military potential", in which they respectively amount to 88.4% and 41.5%. According to the criteria of "geographical potential" and "human potential", the fourth alternative (A4) is in priority, where they are 46.9% and 41.3%, respectively.

The determination of the best alternative is carried out according to the formula:

$$S_j = \sum_{i=1}^N w_i V_{ji} \quad (1),$$

where S_j performance/quality indicator j alternatives; w_i weight i criteria; V_{ji} the importance of j alternatives according to i criterion.

For four considerations of strategies (alternatives) for the creation of a BBSU, we calculate the efficiency:

$$S_{A1} = 0,469 * 0,092 + 0,335 * 0,056 + 0,15 * 0,047 + 0,046 * 0,053 = 0,072$$

$$S_{A2} = 0,469 * 0,249 + 0,335 * 0,104 + 0,15 * 0,122 + 0,046 * 0,127 = 0,176$$

$$S_{A3} = 0,469 * 0,884 + 0,335 * 0,511 + 0,15 * 0,401 + 0,046 * 0,388 = 0,664$$

$$S_{A4} = 0,469 * 0,053 + 0,335 * 0,362 + 0,15 * 0,469 + 0,046 * 0,413 = 0,236$$

As the latest generalized calculations show, the quality index for the third alternative (66.4%) is the highest, that is, this alternative is the best. Thus, the most optimal militarily is the creation of the BBSU as part of the following countries: Latvia, Lithuania, Estonia, Poland, Ukraine and Finland.

The next step is to consider options for alternatives with the expansion of the countries participating in such a military-economic union (BBSU) at the

expense of the following countries: Great Britain, Sweden, Germany, Denmark, Bulgaria, Romania, Turkey, Georgia, Moldova, Croatia, Czech Republic, Slovakia, Hungary, Greece, Belarus. The composition of the BBSU from these countries will significantly increase the combined military / defence potential and resolve many geopolitical issues / disputes.

A more detailed study of the economic potential turned out that the economic performance of countries such as Georgia, Belarus and Moldova worsen the average value of GDP per capita. The volumes of GDP per capita of possible BBSU countries and the average values of this indicator for alternatives B1-B4 are shown in Table 3.9. So, for example, for alternative B4 (taking into account all the above countries), GDP per capita will be \$25,484.4 per capita. If we consider the composition of the alliance for the same alternative, but without Georgia, Belarus and Moldova, then this figure will increase by more than 10% and amount to \$28,756.4.

Table 3.9 - GDP per capita of possible countries participating in the BCSS (alternatives B1-B4) for 2021 (in US\$)

Countries	GDP per capita for 2021 (in US\$)	Alternatives	Average GDP per capita 2021 (in US\$)
Latvia	21 148.2	B1	24 884.3
Lithuania	23 723.3	B2	27 973.7
Estonia	27 943.7	B3	31 753.6
Ukraine	4 835.6	B4	28 756.4
Poland	17 999.9		
Finland	53 654.8		
Great Britain	46 510.3		
Sweden	61 028.1		
Denmark	68 007.8		
Bulgaria	12 221.5		
Romania	14 858.2		
Turkey	9 661.2		
Germany	51 203.6		
Czech Republic	26 821.2		
Croatia	17 685.3		
Slovakia	21 391.9		
Hungary	18 728.1		
Greece	20 192.6		
Belarus	7 302.3		
Georgia	5 023.3		
Moldova	5 230.7		

Source: self-calculated and compiled by the author based on data from <https://data.worldbank.org/indicator/NY/GDP/PCAP/CD>

Therefore, we further considered the following alternatives:

B1 - this alternative assumes the composition of the alliance from the countries that at the previous stage were in alternative A3 (the best), that is: Poland, Latvia, Lithuania, Estonia, Ukraine and Finland.

B2 - Great Britain is added to the countries included in alternative B1. This will greatly strengthen the borders and increase the economic and military potential.

B3 - the countries included in alternative B2 are added countries with access to the Baltic and Black Seas, namely: Sweden, Germany, Denmark, Bulgaria, Romania, Turkey.

B4 - the countries included in alternative B3 are added to the countries that have no access to the sea, but are interested in participating: Croatia, the Czech Republic, Slovakia, Hungary and Greece.

Table 3.10 - Matrix of pairwise comparisons of the importance of alternatives B1-B4 for each criterion

According to the criterion <i>K1 - economic potential</i>					Eigenvector	Weight
Alternative	B1	B2	A3	A4		
B1	1	1/5	1/9	1/6	0,25	0,038
B2	5	1	1/8	1/5	0,59	0,092
B3	9	8	1	3	3,83	0,594
B4	6	5	1/3	1	1,78	0,276
sum					6,45	1,0
According to the criterion <i>K2 - military potential</i>					Eigenvector	Weight
Alternative	B1	B2	A3	A4		
B1	1	1/7	1/8	1/6	0,23	0,036
B2	7	1	1/7	1/5	0,67	0,102
B3	8	7	1	5	4,09	0,624
B4	6	5	1/5	1	1,57	0,239
sum					6,56	1,0
According to the criterion <i>K3 - geographical potential</i>					Eigenvector	Weight
Alternative	B1	B2	A3	A4		
B1	1	1/3	1/5	1/5	0,34	0,064
B2	3	1	1/5	1/3	0,67	0,126
B3	5	5	1	1/3	1,70	0,321
B4	5	3	3	1	2,59	0,489
sum					5,30	1,0
According to the criterion <i>K4 - human potential</i>					Eigenvector	Weight
Alternative	B1	B2	A3	A4		
B1	1	1/3	1/7	1/7	0,29	0,048
B2	3	1	1/5	1/5	0,59	0,099
B3	7	5	1	1/5	1,85	0,312
B4	7	5	3	1	3,20	0,540
sum					5,92	1,0

The analysis of the results shows that the third alternative (B3) has priority according to the criteria "*economic potential*" and "*military potential*" and their respective values are 59.4% and 62.4%. According to the criteria of "*geographical potential*" and "*human potential*", the fourth alternative (A4) in percentage terms is 48.9% and 54%, respectively.

For four considerations of expansion strategies (alternatives) by countries participating in the BBSU, the efficiency was calculated using formula (1) above:

$$S_{B1} = 0,469 \cdot 0,038 + 0,335 \cdot 0,036 + 0,15 \cdot 0,064 + 0,046 \cdot 0,048 = 0,042$$

$$S_{B2} = 0,469 \cdot 0,092 + 0,335 \cdot 0,102 + 0,15 \cdot 0,126 + 0,046 \cdot 0,099 = 0,101$$

$$S_{B3} = 0,469 \cdot 0,594 + 0,335 \cdot 0,624 + 0,15 \cdot 0,321 + 0,046 \cdot 0,312 = 0,55$$

$$S_{B4} = 0,469 \cdot 0,276 + 0,335 \cdot 0,239 + 0,15 \cdot 0,489 + 0,046 \cdot 0,540 = 0,307$$

As shown by the latest generalized calculations, the efficiency indicator of the third alternative (55%) is the highest, that is, this alternative is the best. Thus, according to our calculations, the best and optimal composition of the extended BBSU is the following: Poland, Latvia, Lithuania, Estonia, Ukraine, Finland, Great Britain, Sweden, Germany, Denmark, Bulgaria, Romania, Turkey.

The SWOT analysis method makes it possible to compare all possible combinations of the external environment and internal capabilities, to develop an appropriate development strategy: SWOT - Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats. The external environment is assessed through the existing opportunities and potential threats. Internal environment - through the identification of strengths and weaknesses. All collected information is systematized in this way in table 3.11:

Table 3.11. – SWOT analysis of the external and internal environment

Environment	Strategic Asset	Strategic Passive
Internal	Strengths	Weaknesses
External	Opportunities	Threats

Let's try to assess all the opportunities and risks of Latvia's development in the context of ensuring its security. We will consider in a complex all economic, political, natural and other conditions as important components of the national security system. Assessing the main internal capabilities, one should note the very low potential of Latvia in ensuring its military security. Own army, even with significant government attention, will not be able to resist an aggressive neighbor. Along with this, there are certain threats to economic security associated with limited opportunities to provide energy resources. This makes the economy dependent on external supplies of energy resources.

Table 3.12 presents and systematizes the main points characterizing the strengths and weaknesses, opportunities and threats to the development of Latvia. It should be noted that some points are ambiguous, for example, in this way the presence of transit potential is classified as a strong aspect. For a long time, Latvia has been using all the advantages of its position as a bridge between the East and the West in the movement of various goods (bulk cargo, construction materials, forest products, etc.), energy resources (oil, gas), finance, labor. A policy is being pursued to change this position. The emphasis is on the fact that Latvia should not become a bridge between the East and the West, but a part of developed Europe. The banking system has been updated and cleaned up, which leads to an outflow of funds from non-residents from post-Soviet countries. The development of transport transit from Russia to European countries is under great question.

Table 3.12. – SWOT analysis of the Latvian economy

Environment	Strategic Asset	Strategic Passive
Internal	<u>Strengths</u> - availability of access to the sea, seaports; - significant potential of a sufficiently qualified workforce; - availability of forest resources; - availability of land and agricultural resources, opportunities for the development of the meat, dairy and, in general, food industries; - transit potential (cargo, energy resources, finance, labor force); - potential for the development of ICT, electronic products, including military ones	<u>Weaknesses</u> - insufficiency of own energy resources; - subsidized dependence of the economy; - the outflow of labor force, and first of all, young people to more developed European countries; - a large burden on the social budget; - limited opportunities for the development of their own military economy
External	<u>Opportunities</u> - participation in the EU; - participation in NATO; - common interests and customs union of the three Baltic countries; - the possibility of reorienting foreign trade to the EU countries, etc.; - expansion of economic and military cooperation with Ukraine, especially after the end of the war.	<u>Threats</u> - the presence of a neighboring country - the aggressor; - the negative impact of sanctions (falling living standards, GDP, inflation, falling exports); - the impact of the COVID 19 pandemic; - dependence on external sources of financial, energy resources, industrial products.

The Baltic countries have a fairly high rate of investment in capital equipment and R&D for this equipment. Thus, all countries, potential participants of BBSU -1, have high rates of such expenses (Fig. 3.5):

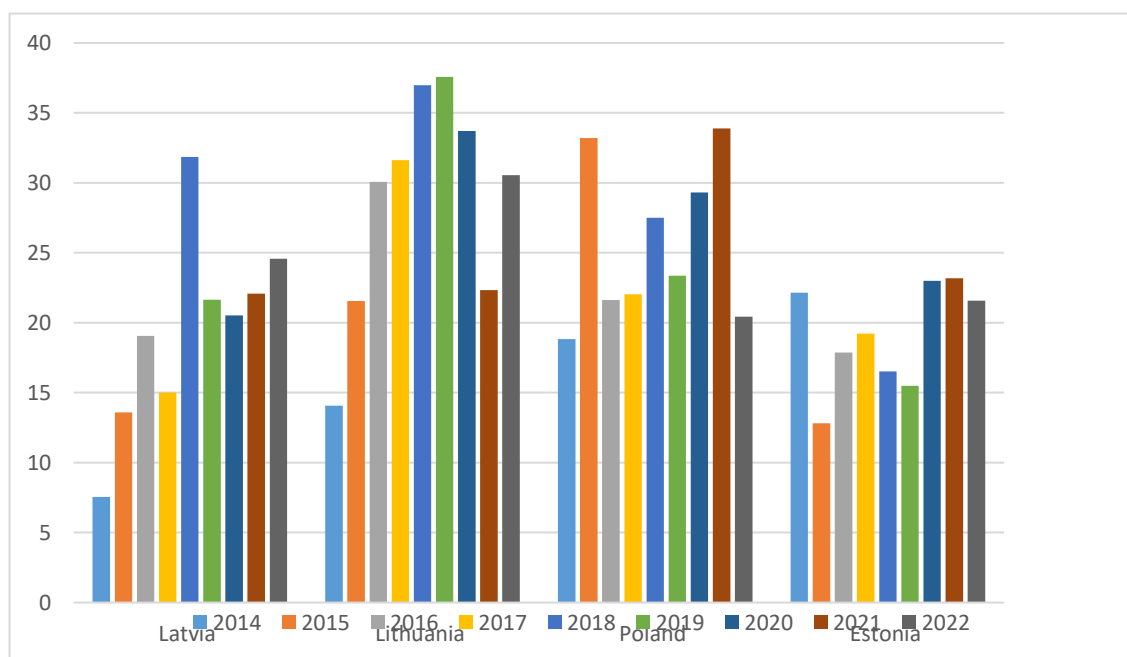

Figure 3.5. – Dynamics of BBSU -1 spending on capital equipment and R&D, 2014-2021

All countries have complied with NATO's 2014 decisions to finance their defence budgets at a level of at least 2% of GDP and to invest at least 20% of their total budget in defence (Wales Summit..., 2014). The countries' commitments to ensure a certain level of defence budget financing are linked to the commitments made to the alliance, as outlined in the NATO Summit Communiqué of 1978 (NATO Ministerial Meeting..., 1977; NATO in Washington..., 1978). The Baltic countries have been trying to follow this rule since 2008, with only Lithuania lagging behind slightly. Such a budget requires political support to improve efficiency and use potential. In 2024, US President Donald Trump raised the issue of introducing a requirement for NATO member states to allocate 5% of GDP for defense, given the presence of a military conflict in Europe. For some smaller or underdeveloped countries, this percentage is difficult to achieve and would lead to cuts in other budget items. This, in turn, could cause internal socio-economic crises, instability and insecurity.

In Latvia, a separate concept of national defence was formed by the Law on Defence Financing in 2014. And although in 2014 the defence budget of these countries was less than or close to 1% (European Economic Forest..., 2014), we already see fully fulfilled obligations, with indicators above 2% of GDP, which was achieved through more than 30% annual growth (2% of GDP..., 2014). In 2022, Latvia's defence spending will reach EUR 758.35

million (Key 2022 Defence..., 2022). In 2018, the Cabinet of Ministers agreed to keep defence spending at or above 2%, with the 2022 defence budget to reach 2.23% of GDP.

The key items of the Latvian defence budget in 2022 are: stronger and more efficient combat units of the National Armed Forces and the National Guard; a more efficient National Armed Forces supply chain; more developed national defence industry; integration into the integrated structure of national defence; participation of Latvian troops in international missions and operations; enhanced national digital security and cyber defence capabilities; integration of the national defence course into the school curriculum and development of the cadet corps; higher Military School of Colonel Oskar Kalpak.

In 2022, 10 million euros have been allocated for the priority measure of the Government “Military and defence industry of Latvia, forming local production, incl. by attracting research, research projects” (Aizsardzības..., 2022).

The inevitable consequence of military conflicts is a decrease in economic activity, disruption of economic and political ties, and economic crises in general. The military conflict in Ukraine leads to the application of unprecedented sanctions by many countries and international organizations. Thus, in the summer of 2022, economic relations between Latvia and Russia were suspended (Par internatsionalno..., 2022), the country actively supports the imposed sanctions (Par internatsionalno..., 2022; Latvia suspended..., 2022), which in turn leads to the need to reconsider economic and energy policy (“Gazprom” stopped..., 2022)

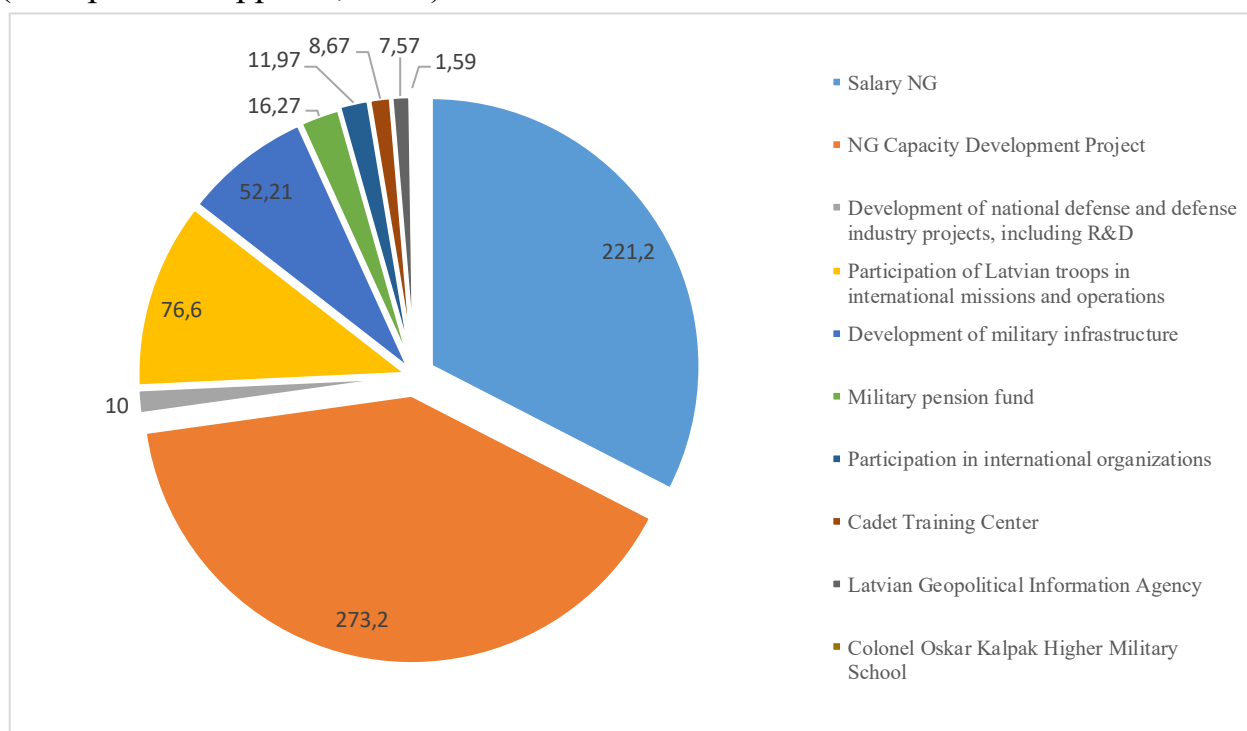

Figure 3.6. – Main items of the Latvian defence budget in 2022, million euros (Key 2022 Defence..., 2022)

For Latvia, as a member of NATO and as part of the Baltic region, such a strategy, of course, should be in the context of the strategic guidelines for the development of these countries. Nevertheless, our country must have its own strategy that would take into account national characteristics, its potential (availability of natural, human, industrial and all economic resources) and its prospects.

Such a strategy, in our opinion, should include four main areas: Digital, Economic, Green and Security (DEGS). These are the areas that are the key trends of modern development and determine the progress of each country, alliance and the world as a whole - digitalization, economic development, greening and security.

CONCLUSIONS TO CHAPTER 3

1. The formation of military alliances is a justified necessity as a result of the military conflict that has arisen in Ukraine, which confirms the need to create a single protective shield in the new system of world order. This is especially true for small states that are unable to defend themselves or form an effective defense system on their own. The historical context testifies to the significant potential of the formation of the Baltic-Black Sea Union, which would unite the potential of several states.

2. For the purposes of the dissertation, BBSU is considered in different formats. BBSU_1 - represents the very core of this union, Poland, Latvia, Lithuania, Estonia and Ukraine. BBSU_2 includes, in addition to the indicated countries, Great Britain. BBSU_3 - plus countries with access to the Baltic and Black Seas (Sweden, Finland, Germany, Denmark and Bulgaria, Romania, Turkey and Georgia). This union (BBSU_4) could include landlocked countries that are interested in participating (Moldova, Croatia, Czech Republic, Slovakia, Hungary, Greece, Belarus, etc.). In this case, the political aspirations of the different countries do not matter, but are simply potential participants. In BBSU_3 and BBSU_4, the composition of the countries can also be different, since it is clear that not all of them can join this union at the same time.

3. Economic prerequisites indicate the ability of each member state within the union to sell its products and receive what it needs. All participating countries can work within the framework of a customs union (such as the one created between the Baltic countries), which contributes to increasing the volume of trade and increasing the efficiency of economic activity depending on their economic specialization and natural resources.

4. The Baltic-Black Sea Union has the potential to become a very powerful economic creation, as it will unite both resource-rich countries and relatively developed countries that have formed their specialization in the new conditions of the digital economy. Of particular importance in the context of economic prerequisites is the transport factor - the formation of a transit transport corridor between the Black and Baltic Seas. The corridor can be

provided by almost all types of modern transport: road, rail, pipeline, river. The implementation of this project will certainly increase transport flows and reduce the time for moving various goods and passengers from the eastern regions to Europe. The creation of such a type of union is possible, taking into account the historical, geographical, political and military prerequisites, and the task of ensuring military security has not only a military aspect, but also includes a whole set of interconnected instruments. Strengthening the military sector, the military economy cannot be carried out independently of the state and the growth of the entire national economy.

5. Latvia has a developed electronic and electrical engineering industry (up to 4% of GDP), strategically oriented towards export. Analyses show that such potential can be used to produce the latest types of weapons or parts thereof. Unmanned aerial vehicles and electronic warfare means are identified as priorities. A development strategy for the country is proposed, the key areas of which are: Digital, Economic, Green and Security (DEGS). These are areas with development trends and determining the progress of each state, union and the world as a whole - digitalization, economic development, greening and security.

6. As practice shows, modern warfare implies not so much a huge own military potential as the possibility of cooperation and the availability of modern technologies that can be used for military purposes, such as drones, artillery equipment, etc. The electronic and electrical engineering industry in Latvia is strategically export-oriented. The main export markets of the industry are the EU countries. The ICT sector provides up to 4% of the country's GDP, is developing rapidly and is growing both in terms of the number of companies and the number of employees. Analyses show that such potential can be used to produce the latest types of weapons or parts of them. Unmanned aerial vehicles and electronic warfare means are identified as key.

7. In modern conditions, the armies of all countries of the world should be ready for military operations, taking into account the realities of the new world order. The armies of major countries have sufficient (or at least large) military potential, but as practice shows, a war of a new level (primarily high-quality) determines the need to develop new technological equipment that can provide an advantage (or at least parity). In addition, military conflicts lead to a decline in economic activity, a rupture of economic and political ties. In this situation, joint cooperation is promising for many countries, which can not only contribute to common projects, revive the economy, but also become an important tool for strengthening collective security.

III. GENERAL CONCLUSIONS OF THE DISSERTATION.

In conclusion of the research conducted in the dissertation, the following general conclusions were drawn:

1. The national security system includes a multi-level and multi-aspect set of elements of the state strategy and policy to ensure the peaceful functioning

and development of the country. Ensuring national security includes internal and external aspects. The internal aspect is associated with the creation of its own military potential, which is necessary to solve the main tasks defined by the strategic documents of the state. The external aspect is ensured through relations with other states (partners, neighbors, allies).

2. The functioning of the military economy sector is designed to create internal military potential. International military cooperation is a complex set of relations between states in the military sphere, structured: by levels; goals; directions: political, technical, operational-strategic, economic, scientific; financial provision; organizational and legal provision; forms of implementation, etc.

3. A common form of strengthening collective security is the formation of military coalitions, blocs and alliances. This practice has a long history and there is no doubt about its expediency and effectiveness. The number of alliances in the modern world is not clearly defined, since there are different approaches to counting. The high turbulence of the modern world, the increase in the number and degree of threats create a situation in which collective security can be guaranteed only by a multi-level and multi-stage system of blocs and organizations. There are key players, such as NATO, which set the tone and the general trajectory of development and cooperation. This basic structure can be supplemented by a whole system of smaller blocs that focus on regional or functional aspects of security. Smaller alliances are in the sphere of influence of key players and at the same time interact at their level to solve common and specific problems. It is this multi-level system that is the basis for the flexibility and power of the overall security system.

4. The modern system of collective security in Europe needs a fundamental revision, as does the entire global security. The current geopolitical situation is characterized by extreme turbulence: the situation and balance of power in the world are changing rapidly. The increase in international tension is an important stage in the formation of not only a new world order, but also global civilizational changes. In the modern context, it is necessary to build a radically new system of regional, collective, pan-European and even global security.

5. In recent years, there has been a steady increase in defense spending in absolute and relative terms. The defense budget of NATO countries increased by an average of 15.5% in the period 2015-2022. On average, the share of military spending in the GDP of NATO countries is 2.57% in 2022. The BCR countries among NATO countries occupy a small part of the total budget, but it is growing. In 2021, the BCR countries entered the TOP-10 of the countries with the highest level of defense budget.

6. For most countries leading the list in terms of militarization, financing military spending is a priority in the structure of total state spending. The level

of financing of the military sector compared to the level of financing calculated per capita is also quite indicative.

7. In the global military industry, a certain specialization of countries is being formed in terms of equipment production. Most countries produce weapons that meet the conditions of use, climatic features, relief and terrain, etc. The largest number of companies specializing in military equipment and weapons are in the leading countries in terms of military power or military potential and primarily in the United States (more than 30% of world production and sales of military products). The second place belongs to Russia, followed by the United Kingdom and France, but the difference between the countries is quite large, which indicates the unconditional leadership of the United States.

8. The formation of alliances and sub-alliances brings with it both military-political and economic benefits. Economic modeling confirms that the benefits arise primarily from trade facilitation. A significant number of military alliance treaties have separate articles that regulate trade relations, are aimed at or contribute to the intensification or liberalization of trade in both military (dual) use goods and trade in general. This leads to an increase in the economic potential of the partner countries or member states of the union, which in turn leads to an increase in the ability to build a security system.

9. The formation of military alliances is especially important for small states that are unable to defend themselves or form an effective defense system on their own. The historical context testifies to the significant potential of the formation of the Baltic-Black Sea Union, which would unite the potential of several states in terms of building a Baltic-Black Sea axis. The idea of creating such an axis has a long history and in the modern context it can unite countries ready to develop military, economic and other forms of cooperation. The areas of cooperation between the members of the Baltic-Black Sea Cooperation (BSC) should be determined by their specialization.

10. As part of the development, the Baltic-Black Sea Union project is considered in various formats. BBSU_1 - represents the very core of this union. It can also include countries that are landlocked but interested in participating. In this case, the political aspirations of the different countries do not matter, only the potential participants.

11. The Baltic-Black Sea cooperation can become a very powerful economic creation, as it will unite both resource-rich countries and relatively developed countries that have built their specialization in the new conditions of the digital economy. Of particular importance in the context of economic prerequisites is the transport factor - the formation of a transit transport corridor between the Black and Baltic Seas. This corridor can be provided by almost all types of modern transport: road, rail, pipeline, river. The implementation of this project will certainly increase transport flows and reduce the time for transporting various goods and passengers from the eastern regions to Europe. The creation of an alliance is possible taking into account historical,

geographical, political, economic and military prerequisites. Strengthening the military sector, the military economy cannot be carried out independently of the state and growth of the entire national economy.

12. Within the alliance, any state can become an effective participant. Modern warfare implies not so much a huge own military potential, but rather the possibility of cooperation and the availability of modern technologies that can be used for military purposes, such as drones, artillery equipment, etc.

13. In modern conditions, the armies of all countries of the world must be ready for military operations, taking into account the realities of the new world order. The armies of major countries have sufficient (or at least large) military potential, but as practice shows, a war of a new level (primarily high-quality) determines the need to develop new technological equipment that can provide an advantage (or at least parity). In addition, military conflicts lead to a decline in economic activity, a rupture of economic and political ties. In this situation, joint cooperation is promising for many countries, which can not only contribute to common projects, revive the economy, but also become an important tool for strengthening collective security.

IV. SCIENTIFIC AND SCIENTIFIC-APPLIED RESULTS

1. Scientific results and contributions

1.1. The theory of national and regional security has been expanded and enriched on the basis of a scientifically substantiated need to create a new collective security system in the Eastern European region.

1.2. New knowledge has been generated based on the developed new positions on the relatively common interests of the countries of the Baltic-Black Sea region and the coordination of security policy and economic development.

2. Scientific and applied scientific results and contributions

2.1. A model for military-economic cooperation of the countries of the Baltic-Black Sea region with a scientifically substantiated hierarchical structure has been developed.

2.2. Methodological approaches have been proposed for determining the shares and forms of cooperation of the countries of the Baltic-Black Sea region.

2.3. The conceptual platform of Latvia's strategy for economic sustainable development based on cooperation between the countries of the Baltic-Black Sea region is scientifically sound.

V. PUBLICATIONS ON THE DISSERTATION

1. Kaspars Kikste, FEATURES OF THE FORMATION OF A REGIONAL SECURITY SYSTEM IN EASTERN EUROPE, ACCESS Journal: Access to Science, Business, Innovation in Digital Economy, ISSN 2683-1007 (Online) 2022, 3(3), 253-263, [https://doi.org/10.46656/access.2022.3.3\(5\)](https://doi.org/10.46656/access.2022.3.3(5)), <https://journal.access-bg.org/>

2. Kaspars Kikste, Military Security within the Framework of National Security, Международна научно-практическа конференция устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия през ххi век – тенденции и предизвикателства, Свищов, 8-9 ноември 2021 г. ISBN 978-954-23-2067-8 (print), ISBN 978-954-23-2068-5 (online)
3. Antonina Djakona, Kaspars Kikste, BALTIC BLACK SEA UNION MODELING: FACTORS AND PERSPECTIVES, Baltic Journal of Economic Studies, Vol. 9 No. 1, 2023 DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2023-9-1-1-11>
4. Kaspars Kikste, PREREQUISITES FOR THE FORMATION OF A REGIONAL SECURITY SYSTEM IN THE BALTIC-BLACK SEA UNION Three Seas Economic Journal, Vol. 3 No. 2, 2022 DOI: <https://doi.org/10.30525/2661-5150/2022-2-4>
5. Kaspars Kikste, Strategic imperatives of the formation of military security in the global world, Economics & Education 2021 6(2), 69-72. <https://doi.org/10.30525/2500-946X/2021-2-12>, <http://baltijapublishing.lv/index.php/econedu/article/view/1226>
6. Antonina Djakona, Kaspars Kikste, Alliance of the Baltic States in the System of Collective Security, International Journal of Computer Communication Security, International Journal of Computer Science & Network Security, Vol.22 No.9, 2022.01 189 - 194 (6 pages), DOI : 10.22937/IJCSNS.2022.22.9.28.<https://scholar.kyobobook.co.kr/article/detail/4040047314942>